T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE ETİĞİ YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ

HAZAN BURKAN AKYOL

İzmir
2023

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE ETİĞİ YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ

HAZAN BURKAN AKYOL

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY

İzmir
2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Öğrencilerinin Çevre Etiği Yaklaşımlarının İncelenmesi" adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

24/08/2023

Hazan BURKAN AKYOL

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 19/09/2023

Tez Başlığı:

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Öğrencilerinin Çevre Etiği Yaklaşımlarının İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **86** sayfalık kısmına ilişkin, **12/09/2023** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 14'tür.**

- http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/ adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ■

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) □	**Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30)** ■
□ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, □ Kaynakça hariç, □ Alıntılar dâhil, □ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	■ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, Kaynakça dâhil, Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ■ **EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde.** □	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : **Hazan Burkan Akyol**
Öğrenci No : [redacted]
Anabilim Dalı : **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi**
Programı : **Sosyal Bilgiler Öğretmenliği**
Statüsü : Yüksek Lisans ■ Doktora □

ÖĞRENCİ
Hazan Burkan Akyol
19.09.2023

DANIŞMAN
Prof.Dr. Ali Ekber GÜLERSOY
19.09.2023

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 ([redacted] veya [redacted]) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: **Turnitin**-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

İlk olarak, lisans ve yüksek lisans öğrenimlerim boyunca her daim yanımda olan her anlamda kendime örnek aldığım engin bilgileriyle yolumu çizen her daim bana inanan ve yanımda olan ayrıca tez çalışmamın teorik altyapısının geliştirilmesi, saha araştırmasının şekillenmesi ve gerçekleştirilmesi aşamalarında beni yönlendiren ve bilgi vererek rehberlik eden değerli danışman hocam Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY'a en içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Tez çalışmamın tamamlanmasında bana düşünce, öneri ve tecrübeleriyle yol gösteren her daim yanımda olup bana inanan ve engin bilgilerini paylaşan çok değerli Prof. Dr. Nevzat GÜMÜŞ hocama da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, hayatımın her anında beni olduğum gibi sevip kucaklayarak yanımda olan, değer verip bana her daim inanan, hayatımın her alanında kendilerini örnek aldığım, eğitim ve kişisel gelişime olan inancımı destekleyen, maddi ve manevi her daim yanımda olan sevgili babam Selahattin BURKAN'a, fedakâr annem Zarife BURKAN'a ve canım abim Yusuf BURKAN' a şükranlarımı sunarım.

Bana inancını asla kaybetmeyen her koşulda yanımda olup maddi ve manevi her anlamda beni destekleyen sevgi dolu anneannem Yayla PİŞKİN'e ve fedakâr teyzem Zehra VARIŞLI' ya üzerimdeki emekleri için teşekkür ederim.

Bu süreçte ruhen ve bedenen her ne kadar yorulmuş olsam bile bana varlıkları ile daha güzel yarınların olacağını inandırdıkları için bundan sonraki hayatımı güçlü bir şekilde inşa edebilme gücünü veren eşim Anıl AKYOL'a ve aslan oğlum Ali Atlas AKYOL'a teşekkür ederim.

Tüm bu değerli insanların destekleri sayesinde bu tez tamamlanmıştır ve onların varlığı bana büyük güç vermiştir. Hepinizin katkılarına minnettarım.

Hazan BURKAN AKYOL,

İzmir, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET vii
ABSTRACT viii
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem Durumu 1
1.2. Amaç ve Önem 1
1.3. Araştırma Problemi / Alt Problemleri 2
1.4. Sınırlılıklar 2
1.5. Varsayımlar 2
1.6. Tanımlar 3
BÖLÜM II 4
KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 4
2.1. Etik 4
2.1.1. Faydacı Yaklaşım 4
2.1.2. Haklar Yaklaşımı 5
2.1.3. Adalet Yaklaşımı 5
2.1.4. Meta-etik Yaklaşımı 6
2.1.5. Normatif Etik Yaklaşımı 7
2.1.6. Uygulamalı Etik Yaklaşımı 7
2.1.7. Çevre Etiği 8
2.2. Çevre Etiği Yaklaşımları 9
2.2.1. Antroposentrik (İnsanı Merkeze Alan) Yaklaşım 9
2.2.2. Teleosentrik (İnanç Merkezci) Yaklaşım 10
2.2.3. Teosentrik (Mistik) Yaklaşım 10
2.2.4. Biyosentrik (Canlıyı Merkeze Alan) Yaklaşım 11

2.2.5. Ekosentrik (Çevreyi Merkeze Alan) Yaklaşım 12
2.2.6. Ekofeminist Yaklaşım 12
2.2.7. Sosyal Ekoloji Yaklaşımı 13
2.2.8. Gelecekçi (Fütürist) Yaklaşım 14
2.2.9. Acı Merkezci Yaklaşım 14
2.3. Literatür Özeti 15
BÖLÜM III 19
YÖNTEM 19
3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni 19
3.2. Çalışma Grubu/ Katılımcılar 19
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları 19
3.4. Verilerin Analizi 20
BÖLÜM IV 22
BULGULAR 22
4.1. Katılımcıları Tanımlayıcı Özellikler 22
4.2. Çevre Etiği Kavramı Konusunda Katılımcıların Görüşleri 24
4.3. Çevre Etiğinin Ortaya Çıkışı Konusunda Katılımcıların Görüşleri 26
4.4. Çevre Etiği Eğitimi Konusunda Katılımcıların Görüşleri 29
4.5. Çevre Etiği Yaklaşımları Konusunda Katılımcıların Görüşleri 35
4.6. Benimsenen Çevre Etiği Yaklaşımı Konusunda Katılımcıların Görüşleri . 45
4.7. Çevre Etiği Davranışı Konusunda Katılımcıların Görüşleri 48
4.8. Sürdürülebilirlik Konusunda Katılımcıların Görüşleri 51
BÖLÜM V 56
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 56
5.1. Tartışma 56
5.2. Sonuç 60

5.3. Öneriler 61

KAYNAKÇA 62

EK 1. 70

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Çevre etiği kavramı konusunda katılımcıların görüşleri 25
Tablo 2 Çevre etiğinin ortaya çıkışında katılımcıların görüşleri 27
Tablo 3 Çevre etiğinin öğretilmesinin nedenleri hakkında katılımcıların görüşleri 30
Tablo 4 Eğitim programlarında çevre etiğine verilen önemin yeterliliği hakkında katılımcıların görüşleri 33
Tablo 5 Yeni çevre etiği yaklaşımının odak noktası hakkında katılımcıların görüşleri 36
Tablo 6 Çevre etiği yaklaşımlarını birden fazla kılan unsurlara ait katılımcıların görüşleri 38
Tablo 7 Çevre etiği yaklaşımlarının birbirine benzer özellikleri hakkında katılımcıların görüşleri 40
Tablo 8 *Çevre etiği yaklaşımlarının birbirinden ayırt edici özellikleri hakkında katılımcıların görüşleri* 43
Tablo 9 Çevre merkezci yaklaşımı benimseyen öğretmen adayları ve benimseme sebebine ait bilgiler 46
Tablo 10 Canlı merkezci yaklaşımı benimseyen katılımcılar ve benimseme sebebine ait bilgiler 47
Tablo 11 Çevre ve canlı merkezci yaklaşımı birlikte benimseyen katılımcılar ve benimseme sebebine ait bilgiler 47
Tablo 12 Gelecekçi yaklaşımı benimseyen katılımcılar ve benimseme sebebine ait bilgiler 48
Tablo 13 Çevre etiği eğitimi sonucu bireyin tutum ve davranışlarındaki değişim konusunda katılımcıların görüşleri 49
Tablo 14 Çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi konusunda katılımcıların görüşleri 52

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma katılımcılarının yaş düzeyleri 22
Şekil 2. Araştırmaya katılan yüksek lisans öğrencilerinin yüksek lisans öncesi öğrenim gördükleri üniversiteler 23
Şekil 3. Katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin bilgiler 23
Şekil 4 Katılımcıların çalışma durumuna ilişkin bilgiler 24

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE ETİĞİ YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ

Çevre etiği, insanların doğal çevre ile olan ilişkisini anlayarak, çevreye olan sorumluluklarını ve duyarlılıklarını artırmayı hedefleyen önemli bir multidisipliner alandır. Öğretmenler, çevre etiğinin temel prensiplerini öğrencilere aktararak onların çevre konusundaki farkındalığını ve sorumluluk duygusunu artırmada önemli bir rol oynarlar. Bu sebeple sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans programında öğrenim gören 24 katılımcı ile 10 sorudan oluşan görüşme formu vasıtasıyla mülakat gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarının çevre etiği kavramıyla ilgili görüşlerinin analizi sonucunda, en yüksek oranda vurgulanan konular çevre bilinci, duyarlılık ve çevreye saygı olmuştur. Aynı şekilde, çevre etiğinin ortaya çıkışı hakkındaki görüşlerde en çok öne çıkanlar çevreyle uyumlu yaşamın bilinmemesi, sanayi devrimi ve çevre sorunlarıdır. Çevre etiğinin öğretilmesinin nedenleri arasında gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmak, erken yaşta bilinç kazandırmak, doğa ile uyumlu olmak, davranış değişikliği sağlamak ve çevre ahlakını öğretmek en fazla kabul gören görüşlerdir. Öğretmen adaylarının çoğunluğu çevre etiği yaklaşımlarının tek bir çatı altında toplandığı düşüncesini benimsemiş olup, insan ve acı merkezci yaklaşımların tercih edilmediği görülmüştür. Katılımcıların büyük bir bölümü canlı ve çevre merkezci yaklaşımı benimsemişlerdir. Elde edilen sonuçlara dayalı olarak, üniversite müfredatına çevre etiği entegrasyonu, çeşitli yaklaşımların öğretimi, çevre etiği yaygınlaştırılması, sürdürülebilirlik kavramının öne çıkarılması ve toplumsal farkındalığı artırmak amacıyla iş birlikleri önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencileri, çevre eğitimi, çevre etiği yaklaşımları.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF ENVIRONMENTAL ETHICS APPROACHES OF SOCIAL STUDIES TEACHING GRADUATE STUDENTS

The goal of environmental ethics, a multidisciplinary field, is to increase people's responsibility and sensitivity to the environment by understanding their relationship with the natural environment. Teachers are crucial in raising awareness and responsibility about the environment by imparting the fundamental principles of environmental ethics to students. As a result, 24 participants studying in the social studies teaching master's program were interviewed using a 10-question interview form. The most prominent issues were environmental awareness, sensitivity, and respect for the environment, as analyzed by pre-service teachers' views on environmental ethics. The lack of living in harmony with the environment, the industrial revolution, and environmental problems were the most prominent aspects of environmental ethics views. Among the reasons for teaching environmental ethics, leaving a livable environment to future generations, raising awareness at an early age, being in harmony with nature, promoting behavior change, and teaching environmental ethics were the most accepted views. Many teacher candidates embraced the idea that environmental ethics approaches were gathered under a single roof, and it was observed that human and pain-centered approaches were not preferred. Many participants have taken the life and ecological approach. Based on the obtained results, it is recommended to integrate environmental ethics into university curricula, teach various approaches, promote environmental ethics, emphasize the concept of sustainability, and foster collaborations to enhance societal awareness.

Keywords: Social studies teaching graduate students, environmental education, environmental ethics approaches.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanlar, çevresel sorunların ortaya çıkmasının bir sonucu olarak, çevre ile ilgili bilinçli ve özenli bir tutum benimsemek zorunda kalmışlardır. Bu durum, insanların çevresel sorunların farkındalığıyla birlikte çevre koruma ve sürdürülebilirlik çabalarına yönelik bir sorumluluk duygusu geliştirmesini gerektirmektedir (Yazgan, 2010). Modernleşme ve sanayileşme süreçleri, beraberinde kontrolsüz nüfus artışı gibi etkileri getirerek çevreye zarar veren sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu durum, çevre yönetimi kavramının gelişmesini tetiklemiş ve çevreci hareketlerin önemi artmıştır, çünkü çevre üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılması ve sürdürülebilir bir geleceğin sağlanması için gerekli olan bilinçlendirme ve eylemler gereklilik kazanmıştır (Baki ve Cengiz, 2002). Çevre bilincinin etkin bir şekilde geliştirilmesi için kalıcı ve kapsayıcı çözümler arasında eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Çevrenin korunmasıyla ilgili problemlerin çözümü, insanların eğitim ve farkındalık düzeylerinin artırılmasıyla gerçekleştirilebilir (Kiziroğlu, 2023).

Çevre eğitimi amaçlarının öğrencilere kazandırılması için öğretmenlere önemli sorumluluklar yüklenmektedir. Bu süreçte öğretmenler, çevre sorunlarının anlaşılmasını, çevresel değerlerin benimsenmesini ve sürdürülebilir yaşam becerilerinin geliştirilmesini desteklemek için etkili bir şekilde çalışmalıdır (Hayır Kanat, 2020). Bu bağlamda, çevre etiği alanındaki tutumları, öğretmenlerin çevre eğitimi sürecindeki rolü ve etkisi açısından kritik bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin çevre etiğiyle ilgili bilgi birikimi, değerlendirme yetenekleri ve çevresel sorunlara karşı duyarlılık düzeyleri, öğrencilere çevresel bilinç kazandırmada etkili bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Alkayış, 2020).

1.2. Amaç ve Önem

Tez çalışmasının amacı, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiği konusundaki görüşlerinin incelenmesidir. Ayrıca çalışma sonucunda ulaşılan bulgular aynı konuda diğer yayınların sonuçları ile kıyaslanarak sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiği konusundaki görüşlerinin geliştirilmesi için önerilerde bulunmakta bir diğer amaçtır.

Çevre etiği bilincinin araştırılması, insan ve çevre arasındaki ilişkinin çerçevesini çizerek çevre etiği alanında yapılan çalışmanın önemini vurgulamaktadır. İnsan davranışlarının çevresel etkilerini anlamak, doğal çevrenin değerini ve korunmasını

vurgulamak, etik değerlerin çevre politikalarına entegre edilmesini teşvik etmek ve gelecek nesillerin çıkarlarını gözetmek gibi konular çalışmanın önemini belirtmektedir.

1.3. Araştırma Problemi / Alt Problemleri

Çevre etiği kavramının sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencileri tarafından verimli şekilde iletilmesinin çevre bilincinin oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşüncesiyle tez çalışmasının araştırma problemi "sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiğine bakış açıları nasıldır?" şeklindedir. Araştırma problemine istinaden belirlenen alt problemler şu şekildedir:

1. Çevre etiği kavramı konusunda katılımcıların görüşleri nasıldır?
2. Çevre etiğinin ortaya çıkışı konusunda katılımcıların görüşleri nelerdir?
3. Çevre etiği eğitimi konusunda katılımcıların görüşleri nasıldır?
4. Çevre etiği yaklaşımları konusunda katılımcıların görüşleri nelerdir?
5. Benimsenen çevre etiği yaklaşımı konusunda katılımcıların görüşleri nasıldır?
6. Çevre etiği davranışı konusunda katılımcıların görüşleri nelerdir?
7. Sürdürülebilirlik konusunda katılımcıların görüşleri nasıldır?

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2023 Haziran-Ağustos ayları arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde öğrenim gören Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencileriyle sınırlıdır. Yine bu çalışma çevre etiği yaklaşımları görüşme formu sorularından elde edilen analizlerin sonuçları ve araştırmacının ulaşabildiği literatür ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada;

1. Araştırma hedef yanıtlayıcı kitlesinin çevre etiği yaklaşımları görüşme formuna yansız ve doğru şekilde cevapladığı,

2. Araştırma için belirlenen evren-örneklemin araştırmayı yansıttığı,

3. Katılımcıların ölçülmek istenilen çevre etiği yaklaşımlarını görüşme formu dışında farklı bir faktörün etkili olmadığı,

4. Çevre etiği yaklaşımları görüşme formunun ve uygulanan yöntemin araştırma için yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Çevre: Bir organizma veya bir topluluğun yaşadığı fiziksel, biyolojik ve sosyal ortamın tüm bileşenlerini kapsayan, onlarla etkileşim içinde olduğu geniş bir kavramdır. Doğal ve insana bağlı unsurları içerir ve yaşamın sürdürülmesi için gerekli kaynakları sağlar (Keleş ve Hamamcı, 1998).

Etik: Doğru ve yanlış arasında değerlendirme yapmayı ve ahlaki standartlara uygun hareket etmeyi ilgilendiren bir disiplindir (Özer ve Keleş, 2016).

Çevre bilinci: Bireylerin çevresel sorunların farkında olması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına duyarlılık göstermesi ve çevresel etkilerini minimize etmek için sorumluluk alması anlamına gelir. Çevre bilinci, doğal çevrenin korunması, sürdürülebilirlik ve gelecek nesillerin refahı üzerinde etkili bireysel ve toplumsal eylemleri teşvik eder (Gülersoy vd., 2020).

Çevre etiği: Doğal çevrenin değeri, canlı varlıkların hakları ve çevresel sorunlarla ilgili ahlaki değerlendirmelerin yapıldığı multidisipliner bir alandır. İnsanların çevreye olan etkilerini, doğal dünyanın korunmasını ve gelecek nesillerin çıkarlarını gözetmeyi amaçlar (DesJardins, 2006).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Etik

Etik, doğru ve yanlış arasındaki değerlendirme ve seçimlerin yapıldığı ahlaki prensipler ve kuralların bir sistemidir. Etik, bireylerin ve toplumun davranışlarını yönlendirmek için kullanılan bir çerçeve sunar. İnsanların doğru ve yanlış arasında bir ayrım yapmasına yardımcı olur ve hangi davranışların kabul edilebilir olduğunu belirler (Karaca, 2007). Etik, insanların başkalarına ve çevrelerine karşı sorumluluklarını tanımlar ve doğru davranışların belirlenmesine yardımcı olur. Bir etik sistemi, dürüstlük, adalet, doğruluk, saygı, hoşgörü, sorumluluk gibi değerleri içerebilir. Etik, insanların diğer insanlarla etkileşimde bulunurken göstermeleri gereken davranışları belirleyen bir rehberdir (Gerçek, 2016).

Etik, felsefenin bir dalı olarak incelenir ve çeşitli etik teorileri ve yaklaşımları vardır. Bunlar arasında deontoloji (görev ahlakı), teleoloji (sonuç ahlakı), erdem etiği ve fırsatçılık gibi yaklaşımlar bulunur. Bu teoriler, etik sorunları analiz etmek ve çözümlemek için kullanılır. Etik, iş dünyasında, tıpta, hukukta, politikada ve diğer birçok alanında önemli bir rol oynar. İyi bir etik anlayışına sahip olmak, kişilerin ve kurumların itibarını korumalarına ve güvenilirliklerini artırmalarına yardımcı olur (Kerkez ve Erci, 2021). Aynı zamanda toplumun genel refahına ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunur.

2.1.1. Faydacı Yaklaşım

Faydacı yaklaşım, ahlaki değerlendirmelerde sonuçların önemini vurgulayan bir etik teoridir. Bu yaklaşım, bir eylemin ahlaki değerini, eylemin sonuçlarına dayandırır. Faydacılık, eylemlerin doğruluğunu veya yanlışlığını, bu eylemlerin net fayda veya zararlarını değerlendirerek belirler. Faydacılığın temel prensibi, toplumun en geniş çıkarına yönelik olarak en fazla fayda sağlamak ve en az zarar vermek üzerine odaklanmaktır. Bu yaklaşıma göre, bir eylem doğru veya yanlış olarak değerlendirilirken, eylemin sonuçlarına dayalı olarak eylemin toplam faydası veya zararı dikkate alınır (Eryılmaz, 2016).

Faydacılık, utilitarizm olarak da bilinir ve felsefede John Stuart Mill ve Jeremy Bentham gibi düşünürler tarafından geliştirilmiştir. Utilitarizm, fayda ilkesini temel alır ve eylemlerin sonuçlarının toplam faydayı maksimize etmesini hedefler (Aydın, 2013). Faydacı yaklaşıma eleştiriler de bulunmaktadır. Eleştirmenler, faydacılığın bazı durumlarda bireysel hakları ve adaleti ihmal edebileceğini ve çoğunluğun çıkarlarını azınlığın çıkarlarına tercih edebileceğini iddia ederler. Ayrıca, faydacılığın bazı durumlarda gelecekteki sonuçları

öngörmekte zorluklar yaşayabileceği ve değerlendirmenin sübjektif olabileceği eleştirileri de söz konusudur.

2.1.2. Haklar Yaklaşımı

Haklar yaklaşımı, ahlaki değerlendirmelerde bireysel hakların ve özgürlüklerin önemini vurgulayan bir etik teoridir. Bu yaklaşım, insanların doğuştan sahip olduğu hakları ve bu hakların korunmasını temel alan bir ahlaki çerçeve sunar. Haklar yaklaşımına göre, her bireyin kendi değerini tanıma, özerklik, yaşama hakkı, ifade özgürlüğü gibi temel haklara sahip olduğu kabul edilir. Bu haklar, insanın doğuştan sahip olduğu ve devlet veya toplum tarafından ihlal edilemez nitelikte olan haklardır. Haklar yaklaşımı, bireylerin bu haklara saygı duyması gerektiğini ve başkalarının haklarını ihlal etmemesi gerektiğini savunur (Küçükoğlu, 2012).

Haklar yaklaşımı, bireysel hakların evrensel ve eşitlikçi olduğunu vurgular. Her insanın aynı haklara sahip olduğuna inanılır ve bu haklar herkes için aynı şekilde geçerlidir. Bu yaklaşıma göre, herkesin eşit değeri ve değerli yaşamı olduğu kabul edilir ve bu haklar tüm insanlar için korunmalıdır. Haklar yaklaşımı, ahlaki sorunları bireysel haklar perspektifinden analiz eder. Bir eylem veya politika, bireylerin haklarını ihlal ediyorsa, ahlaki olarak kabul edilemez. Haklar yaklaşımı, bireylerin özgürlüklerini koruma, adaleti sağlama ve insan onurunu yüceltme amacını taşır (Karabulut, 2022). Haklar yaklaşımının eleştirileri de bulunmaktadır. Bu yaklaşımı eleştirenler, hakların sınırları ve öncelikleri konusunda belirsizlikler olduğunu, bazı durumlarda haklar arasında çatışmaların ortaya çıkabileceğini ve hakların uygulanmasında toplumsal ve kültürel farklılıkların göz önünde bulundurulması gerektiğini öne sürerler.

2.1.3. Adalet Yaklaşımı

Adalet yaklaşımı, ahlaki değerlendirmelerde adil olmayı ve eşitlik ilkesini vurgulayan bir etik teoridir. Bu yaklaşım, insanların eşit ve adil bir şekilde muamele görmesini, kaynakların adil bir şekilde dağıtılmasını ve toplumda adaletin sağlanmasını önemser (Maviş, 2016).

Adalet yaklaşımı, insanların hak ettikleri şeyi alması, eşitlik ilkesine dayanır. Adalet, kişilere, gruplara veya toplumlara adaletli bir şekilde davranılması gerektiğini savunur. Bu yaklaşıma göre, herkesin eşit bir değere ve fırsatlara sahip olma hakkı vardır. Adalet yaklaşımı, eşitlikçi ve tarafsız bir temelde hareket eder. Her bireyin temel haklara, kaynaklara ve fırsatlara eşit erişimi olması gerektiğini savunur. Ayrıca, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılması ve dezavantajlı gruplara destek verilmesi gerektiğini vurgular (Serafimova, 2023).

Adalet yaklaşımı, adil dağıtım ve adil süreç olmak üzere iki temel boyuta sahiptir. Adil dağıtım, kaynakların, fırsatların ve yükümlülüklerin adil bir şekilde paylaşılması anlamına gelir. Adil süreç ise karar alma süreçlerinin adil ve tarafsız olması gerektiğini ifade eder. Adalet yaklaşımının eleştirileri de bulunmaktadır. Eleştirenler, adaletin tam olarak tanımlanmasının ve adillik kriterlerinin belirlenmesinin zor olabileceğini, bazı durumlarda adaletin eşitlikten daha fazlasını gerektirdiğini ve bireysel özgürlüklerle adalet arasında çatışmaların ortaya çıkabileceğini öne sürerler.

2.1.4. Meta-etik Yaklaşımı

Meta-etik, etik konuların doğası, ahlaki dilin anlamı, ahlaki gerçeklik ve ahlaki değerlerin nereden geldiği gibi temel soruları inceleyen bir felsefe dalıdır. Meta-etik, etiksel iddiaların nasıl anlaşılacağını, doğrulanabileceğini ve değerlendirilebileceğini araştırır. Meta-etik, etiksel ifadelerin gerçekliği ve doğruluğu konusunda farklı teorileri inceleyerek etiksel dilin anlamını anlamaya çalışır. Meta-etiksel teoriler, etik ifadelerin nesnel gerçekliklere işaret ettiğini savunan gerçekçilik ile etik ifadelerin duygusal tepkileri ifade ettiğini öne süren duyguculuk (emotivizm) gibi görüşleri içerebilir. Ayrıca, etiksel ifadelerin soyut kavramlar olduğunu ve anlamının toplumsal veya kültürel anlaşmalarla belirlendiğini savunan düşünceyi de içerir (Mısırlı, 2016).

Meta-etik ayrıca ahlaki değerlerin kaynağı ve doğası üzerine de odaklanır. Etiksel gerçekçilik, ahlaki değerlerin bağımsız ve nesnel bir gerçeklikten geldiğini savunurken, ahlaki öznelcilik veya ahlaki görecelilik, ahlaki değerlerin kişisel inançlara, kültürel normlara veya toplumsal anlaşmalara dayandığını öne sürer. Meta-etik, etiksel tartışmaları anlamlandırmak, etiksel ifadelerin anlamını çözümlemek ve etiksel argümanları değerlendirmek için kullanılır. Bu alanda yapılan çalışmalar, etik teorilerin temellerini anlamamıza ve etik konuları daha derinlemesine analiz etmemize yardımcı olur (Lewry et al., 2023).

Meta-etik, normatif etik ve uygulamalı etik gibi diğer etik alt disiplinleriyle birlikte çalışır. Normatif etik, etik teorileri ve ahlaki değerlerin belirlenmesiyle ilgilenirken, uygulamalı etik, etik konuların gerçek dünyadaki uygulamalarını araştırır. Özetle, meta-etik, etik konuların doğası, ahlaki gerçeklik, ahlaki değerlerin kaynağı ve ahlaki dilin anlamı gibi temel soruları inceleyen bir felsefe dalıdır. Meta-etik, etiksel ifadelerin anlamını, doğruluğunu ve değerlendirilmesini anlamak için farklı teorileri araştırır.

2.1.5. Normatif Etik Yaklaşımı

Normatif etik, ahlaki değerlerin belirlenmesi, ahlaki eylemlerin doğruluğunun veya yanlışlığının değerlendirilmesi ve ahlaki kararların nasıl verilmesi gerektiği gibi konularla ilgilenen bir etik dalıdır. Normatif etik, etiksel standartlar ve prensipler geliştirmeyi amaçlar.

Normatif etik, ahlaki değerlerin ne olduğu ve ahlaki eylemlerin nasıl değerlendirileceği gibi sorulara yanıt arar. Bu alan, ahlaki kuralların, ilkelerin veya teorilerin formüle edilmesini ve ahlaki değerlerin temelini anlamayı hedefler. Normatif etik, eylemleri veya durumları değerlendirmek ve ahlaki kararlar vermek için kullanılan çerçeveler ve yöntemler sunar (Reed, 2023). Normatif etik, farklı ahlaki teorileri içerir. İşlevselcilik (teleolojik etik), eylemlerin sonuçlarını ve sonuçlara dayalı olarak eylemlerin doğruluğunu veya yanlışlığını değerlendirir. İşlevselcilik, bir eylemin doğru olup olmadığını, eylemin sonuçlarına veya amaçladığı sonuca göre belirler. Faydacılık (utilitarizm) ve erdem etiği bu tür normatif etik teorilerine örnek olarak verilebilir.

Deontoloji (yapısalcılık), eylemlerin doğruluğunu veya yanlışlığını eylemin kendisi ve görev veya ahlaki ilkelerle değerlendirir. Deontolojik etikte, eylemlerin doğruluğu veya yanlışlığı, ahlaki kurallara uygunluğu veya uyumsuzluğu ile belirlenir. Kant'ın ahlaki görüşleri de deontolojik bir perspektife örnek olarak verilebilir. Bu sadece bazı normatif etik teorilerine örneklerdir ve normatif etik daha geniş bir alandır (Çobanoğlu, 2022). Normatif etik, etiksel değerlerin belirlenmesi ve ahlaki kararların nasıl verileceği konusunda felsefi çalışmaları içerir. Bu çalışmalar, etiksel tartışmalara, ahlaki değerlere dayanan eylemler ve ahlaki kuralların geliştirilmesine katkıda bulunur.

2.1.6. Uygulamalı Etik Yaklaşımı

Uygulamalı etik, ahlaki sorunların gerçek dünya bağlamlarında uygulanmasıyla ilgilenen bir etik dalıdır. Bu alan, etik kuralların ve prensiplerin pratik yaşamda nasıl uygulanacağını araştırır ve ahlaki sorunlarla ilgili kararlar verme süreçlerini inceler (Çotul, 2019).

Uygulamalı etik, genellikle belirli bir konu veya alan üzerinde odaklanır ve o konuda ahlaki sorunları çözme veya değerlendirme amacı güder. Örneğin, tıbbi etik, iş etiği, çevre etiği, bilgisayar etiği gibi alt alanları vardır ve bu alanlarda ortaya çıkan etik sorunları ele alır. Uygulamalı etik, ahlaki teorileri ve ilkeleri gerçek dünya durumlarına uygulamayı amaçlar. Bu çerçevede, farklı ahlaki teoriler ve prensipler kullanılır. Uygulamalı etikte, etiksel çatışmaların analizi ve çözümü, ahlaki karar verme modelleri ve etiksel rehberlik ilkeleri gibi konular ele alınır.

Uygulamalı etik, ahlaki sorunların değerlendirilmesi ve çözülmesi için etiksel çerçeveler, kurallar ve yöntemler sunar (Ezer, 2022). Bu, etik komitelerin, etik kurulların veya ahlaki danışmanların karar vermeleri gereken durumları içerebilir. Örneğin, bir tıp etiği komitesi, hastaların tedaviye erişimi, yaşamı sonlandırma kararları, tıbbi deneylerin etik değerlendirilmesi gibi konuları inceleyebilir. Uygulamalı etik, etik teorilerin ve prensiplerin gerçek dünya sorunlarına uygulanmasını amaçlayan bir alandır. Bu, ahlaki sorunları analiz etmek, değerlendirmek ve etiksel rehberlik sağlamak için ahlaki çerçeveleri kullanır. Uygulamalı etik, etiksel kararlar verme süreçlerine katkıda bulunur ve toplumda ahlaki sorunların ele alınmasına yardımcı olur.

2.1.7. Çevre Etiği

Çevre etiği, insanların doğal çevre ve içindeki diğer canlı varlıklarla ilişkilerinde ortaya çıkan ahlaki sorunları inceleyen bir etik alanıdır. Çevre etiği, doğal dünyanın değeri, doğal kaynakların kullanımı, doğal çevrenin korunması ve insanların çevreye olan sorumlulukları gibi konuları ele alır. Çevre etiği, çevrenin kendisi için ahlaki değerlerin olduğunu ve sadece insanların çıkarlarına hizmet etmekle sınırlı olmadığını savunur (Kirac et al., 2012). Bu anlayışa göre, doğal dünya ve içindeki tüm canlılar, kendi haklarına ve değerlerine sahiptir. Bu da insanların çevreye olan sorumluluğunu ve doğanın korunmasını gerektirir. Çevre etiği, çevre sorunlarının etiksel boyutlarını değerlendirmek ve çevresel kararlar vermek için ahlaki teoriler ve prensipler kullanır.

Çevre etiği, bilimsel keşiflerin, toplumsal hareketlerin ve siyasi olayların da etkisi altında zaman içinde evrim geçiren bir felsefe dalıdır. Çevre etiğinin tarihsel kökenleri antik dönemlere kadar uzanmakla birlikte, bu disiplinin bağımsız bir araştırma alanı olarak tanınması 20. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Bu evrimi incelemek için karşılaştırmalı-tarihsel bir yöntem kullanılmış, antik döneme ait ahlaki kavramlar ve bu kavramların çevre ile ilişkilendirilmesi detaylı bir şekilde ele alınmıştır (Mihailov ve Sakelarieva, 2022).

Çin, antik dönemde zengin bir ekolojik felsefeye sahipti. Bu felsefenin modern çevre etiği düşüncesi ile nasıl etkileşimde bulunduğuna dair önemli bağlantılar bulunmaktadır (Metz, 2021). Çevre etiğinin gelişimi, aynı zamanda Thoreau'nun felsefesi ile Taoizm'in antik dünya görüşü arasındaki benzerlikler gibi kültürler arası diyaloglar tarafından da şekillendirilmiştir. Antik dönemde doğa, insanlar ve doğa ile olan ilişkilerin anlayışı, doğal kaynakların rasyonel kullanımı gibi konuları ele alarak bugünün dünyasına ışık tutabilecek önemli öğretiler içermektedir (Singh vd., 2019).

Doğa hakkındaki çağdaş felsefi ve dini inançların tarihini çıkartırken, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde doğaya yönelik değişen tutumlar göz önüne alınmıştır. Bazı

yazarlar tarafından benimsenen yeni bir çevre etiği, Dünya'yı "en yüksek hayatta kalma birimi" olarak kabul eder ve bu nedenle doğal kaynakların dikkatli bir şekilde yönetilmesini, biyoçeşitliliğin, ekosistemlerin ve tüm Dünya'nın korunmasını gerektirir (Aftab vd., 2022). Antroposentrizm ise çevre etiği ve çevre felsefesi alanında temel bir rol oynamaktadır (Rajesh ve Rajasekaran, 2019). Çevre etiğinin mantıksal önermesi, "doğal içsel değer"i merkeze alır.

Çevre etiği, çevresel sorunların değerlendirilmesi, çevresel politikaların oluşturulması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması gibi pratik konulara da odaklanır. Bu çerçevede, sürdürülebilirlik, ekolojik adalet, doğal çevrenin hakları ve çevre sorunlarının çözümü için etiksel rehberlik sağlayan prensipler geliştirilir (Mantatov and Mantatova, 2015).

2.2. Çevre Etiği Yaklaşımları

Çevre etiği, çevre sorunlarına yaklaşımlarını temsil eden farklı felsefi ve ahlaki yaklaşımlara sahiptir. Çevre etiği kapsamında bu çalışmada incelenecek yaklaşımlar şu şekildedir:

- Antroposentrik yaklaşım
- Teleosentrik yaklaşım
- Teosentrik yaklaşım
- Biyosentrik yaklaşım
- Ekosentrik yaklaşım
- Ekofeminist yaklaşım
- Sosyal ekoloji yaklaşımı
- Gelecekçi yaklaşım

2.2.1. Antroposentrik (İnsanı Merkeze Alan) Yaklaşım

Antroposentrik yaklaşım, çevre etiğinde insanın merkezi bir rol oynadığı ve insanın çıkarlarının öncelendiği bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, insanların refahı, ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda çevre sorunlarına yaklaşır (Kayaer, 2013).

Antroposentrik yaklaşıma göre, çevrenin değeri ve korunması, insanların faydası ve refahıyla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca bu yaklaşımda insanların doğanın diğer canlılar ve ekosistemler üzerinde egemenlik sahibi olduğu ve doğal kaynakları kendi çıkarları doğrultusunda kullanma hakkına sahip olduğu savunulur. Bu yaklaşıma göre, çevrenin korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, insanların gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamayı ve insan refahını sağlamayı amaçlar. Çevre koruma önlemleri genellikle insanların faydası, ekonomik gelişme ve sürdürülebilirlik ilkesiyle ilişkilendirilir.

Antroposentrik yaklaşım, insanların doğal çevreye egemenliklerini ve çıkarlarını gözetmelerini vurgular. Bu yaklaşımın eleştirileri arasında, diğer canlıların ve ekosistemlerin değerine yeterince önem vermediği, insan merkezli bir bakış açısı taşıdığı ve doğal dünyanın içerisinde insan dışındaki canlıların haklarını ve değerini yeterince dikkate almadığı gibi görüşler bulunmaktadır (Kasalak vd., 2018). Diğer çevre etiği yaklaşımları, özellikle ekosentrik yaklaşım ve biyo-merkezli yaklaşım, insanın merkezi bir rol oynamamasını ve doğal dünyanın kendisine değer atfeden bir perspektifi benimsemeyi tercih ederler.

2.2.2. Teleosentrik (İnanç Merkezci) Yaklaşım

Teleosentrik yaklaşım, çevre etiğinde belirli bir amaç veya amaca ulaşma üzerine odaklanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, doğal çevre ve diğer canlı varlıklar, belirli bir teleolojik veya amaçsal düzenin bir parçası olarak değerlendirilir. Teleosentrik yaklaşıma göre, doğal dünyadaki canlılar ve ekosistemler, belirli bir amaca hizmet eden bir düzenin içinde işlev görürler. Bu amacın doğal bir düzen, evrimsel bir süreç, tanrısal bir tasarım veya doğal seleksiyon gibi farklı açıklamaları olabilir (Ahmad, 2019).

Bu yaklaşıma göre, doğal çevre ve canlı varlıklar, kendi doğal amaçları ve işlevleri doğrultusunda değerlidir. Bu değer, belirli bir organizmanın türünün devamlılığı, bir ekosistemin dengesi veya doğal süreçlerin sürdürülebilirliği gibi teleolojik hedeflerle ilişkilendirilir. Teleosentrik yaklaşım, doğal dünyanın içindeki her canlının ve ekosistemin kendi amaçlarına, işlevlerine ve değerlerine saygı duyulması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, doğal çevrenin korunması ve insan müdahalesinin sınırlanması gerektiğini önerir. İnsanların çevreye olan etkileri, doğal dünyanın teleolojik düzenine zarar vermemeli veya onun amacına ulaşmasını engellememelidir.

Bu yaklaşım, çevre etiğindeki diğer yaklaşımlarla bazen çatışabilir ve eleştirilebilir. Eleştiriler arasında, teleolojik düzenin varlığına dair kanıtların zayıf olması, belirli bir amacın veya amaçsal düzenin doğal dünyadaki canlılar ve ekosistemler üzerindeki ağırlığının belirlenmesinin zorluğu ve insanların teleolojik hedeflerin ne olduğunu belirleme yeteneğinin sınırlı olması yer alır (Özdemir, 2016). Bu nedenle, teleosentrik yaklaşım, çevre etiğinde farklı yaklaşımlar arasında yer alır ve çevre sorunlarına bakış açısını belirleyen diğer etik teoriler ve perspektiflerle birlikte değerlendirilmelidir.

2.2.3. Teosentrik (Mistik) Yaklaşım

Teosentrik yaklaşım, çevre etiğinde tanrı veya ilahiyat merkezli bir perspektifi ifade eder. Bu yaklaşıma göre, doğal çevre ve canlı varlıklar, tanrısal veya ilahi bir düzenin bir parçası olarak değerlendirilir. Teosentrik yaklaşım, doğal dünyanın yaratılış veya ilahi bir

tasarımın bir ifadesi olduğunu savunur. Doğal çevre, bir tanrının varoluşunun veya kutsal bir gücün yaratıcı iradesinin bir yansıması olarak değerlendirilir. Bu yaklaşıma göre, doğal çevre ve canlılar, tanrıya karşı sorumluluk ve hürmet gerektiren kutsal varlıklardır (Merchant, 1992).

Teosentrik yaklaşım, doğal çevrenin ve canlıların, tanrısal plana hizmet eden bir amacı ve değeri olduğunu vurgular. Bu yaklaşıma göre, insanların çevreye olan etkileri, tanrısal iradenin amaçlarını göz önünde bulundurmalı ve bu amaçlarla uyumlu olarak gerçekleştirilmelidir. İnsanlar, tanrıya karşı sorumluluklarının bir parçası olarak doğal dünyayı korumakla yükümlüdürler. Bu yaklaşım, genellikle dini inançlar ve ilahiyatçı argümanlar üzerine kurulur. Doğal dünyadaki canlılar ve ekosistemlerin kutsal değerlere, ruhani bir varoluşa veya ilahi bir plana uyumlu olduğu düşünülür.

Teosentrik yaklaşım, çevre etiği alanında farklı bakış açılarına sahip olan insanlar arasında kabul edilebilirken, laik veya ateist perspektiflere sahip kişiler tarafından eleştirilebilir. Eleştiriler arasında, tanrı veya ilahiyatın varlığına ilişkin kanıtların eksikliği ve teosentrik yaklaşımın insanların doğal çevre üzerindeki etkilerini belirleme veya yönlendirme yeteneğini sınırlaması yer alır (İlhan, 2013). Bu nedenle, teosentrik yaklaşım, çevre etiği içinde tartışmalı bir konudur ve farklı etik teoriler ve perspektiflerle birlikte değerlendirilmesi önemlidir.

2.2.4. Biyosentrik (Canlıyı Merkeze Alan) Yaklaşım

Biyosentrik yaklaşım, çevre etiği alanında yaygın olarak kullanılan bir terimdir. Bu yaklaşıma göre, tüm canlı varlıkların, insanlar dâhil olmak üzere, doğal dünyadaki diğer canlılarla birlikte değerli olduğu ve saygı görmesi gerektiği savunulur (Wienhues, 2022).

Biyosentrik yaklaşım, insan merkezli yaklaşımlara alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre, insanlar doğal dünyanın bir parçasıdır ve diğer canlılarla birlikte eşit değerde varlıklardır. Her canlının kendi yaşamı ve çıkarları vardır ve bu çıkarlara saygı gösterilmelidir. Biyosentrik yaklaşım, canlı varlıkların hakları ve değeri vardır. Bu yaklaşım, insanların sadece kendi çıkarlarını değil, doğal dünyadaki diğer canlıların haklarını ve çıkarlarını da gözetmeleri gerektiğini vurgular. Doğal dünyadaki çeşitlilik, ekosistemlerin dengesi ve tüm canlıların yaşam hakkı biyosentrik yaklaşımın önemli unsurlarıdır (Kılıç, 2008).

Biyosentrik yaklaşım, insanların diğer canlılarla olan ilişkilerinde adalet, saygı ve empati gibi değerleri teşvik eder. Doğal dünya ve canlı varlıkların korunması, biyosentrik etik prensiplere dayanarak gerçekleştirilmelidir. İnsanların doğal çevreye olan etkileri, diğer canlıların haklarını ve yaşam alanlarını dikkate alarak sınırlanmalı ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmelidir. Biyosentrik yaklaşım, insan odaklı düşünce kalıplarını ve çevre üzerindeki

sömürüyü eleştirel bir şekilde değerlendirir ve doğal dünyadaki tüm canlı varlıklara eşit değer verilmesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, doğal çevre ve canlıların haklarının korunması ve gelecek nesillerin çıkarlarının gözetilmesi için önemli bir temel sağlar.

2.2.5. Ekosentrik (Çevreyi Merkeze Alan) Yaklaşım

Ekosentrik yaklaşım, çevre etiği alanında doğal ekosistemlerin merkezi bir değere sahip olduğunu ve tüm canlıların, ekosistemlerin bütünlüğü ve sürdürülebilirliği için önemli olduğunu savunan bir perspektiftir. Ekosisteme odaklanan bu yaklaşım, doğal çevrenin korunmasında ve insan faaliyetlerinin yönetilmesinde ekolojik denge ve bütünlüğü önceler (Kasalak vd., 2018).

Ekosentrik yaklaşıma göre, tüm canlılar ve doğal ekosistemler kendi içinde değerlidir ve birbiriyle ilişkili bir ağın parçasıdır. Ekosistemlerin sağlıklı bir şekilde işlev görmesi, tüm canlı varlıkların uyum içinde yaşamasına ve birbirleriyle etkileşim halinde olmasına bağlıdır. Ekosentrik yaklaşım, insanların bu ekolojik dengeyi koruması ve sürdürmesi gerektiğini vurgular. Bu yaklaşıma göre, insanlar doğal çevreyle birlikte yaşayan diğer canlılarla bir arada var olmalı ve onlara zarar vermeden doğal ekosistemlerin işleyişini sürdürmelidir. İnsan faaliyetleri, ekosistemi bozabilecek veya diğer canlıların yaşam alanlarını tehdit edebilecek şekilde düzenlenmemelidir. Ekosentrik yaklaşım, doğal çevre ve canlıların haklarını, çevresel adaleti ve gelecek nesillerin çıkarlarını gözetir (Yıldırım ve Çobanoğlu, 2009).

Ekosentrik yaklaşım, sürdürülebilirlik prensipleriyle de uyumlu bir şekilde çalışır. Ekosistemlerin uzun vadeli sağlığı ve sürdürülebilirliği, tüm canlıların refahını ve doğal çevrenin devamını desteklemek için önemlidir. Bu nedenle, ekosentrik yaklaşım, insanların çevreye olan etkilerini değerlendirirken, ekolojik denge ve bütünlüğü korumayı hedefler. Ekosentrik yaklaşım, çevre etiği alanında önemli bir perspektif olup, insan odaklı düşünceleri ve çevresel sömürüyü eleştirel bir şekilde değerlendirir. Ekosistemin sağlığı ve çeşitliliği, ekosentrik etik prensiplere dayanarak korunmalı ve yönetilmelidir.

2.2.6. Ekofeminist Yaklaşım

Ekofeminist yaklaşım, çevre etiği ve feminist teorinin birleşimi olarak ortaya çıkmış bir perspektiftir. Bu yaklaşım, doğal çevre sorunlarını ve cinsiyet eşitsizliğini bir arada ele alır ve bu iki konunun birbirleriyle etkileşimini inceler (Çetin, 2005). Ekofeministler, doğal çevrenin ve kadınların benzer şekilde sömürüldüğünü ve tahrip edildiğini savunurlar. Bu yaklaşıma göre, cinsiyet rolleri ve toplumsal yapılar, çevresel tahribat ve ekolojik adaletsizlikle birlikte etkileşim halindedir.

Ekofeminist yaklaşım, erkek egemenlik ve doğal çevrenin sömürüsü arasında paralellikler kurar. Kadınların maruz kaldığı ayrımcılık, doğal dünya üzerindeki tahribata benzetilir ve kadınların doğayla olan ilişkisi, çevre sorunlarına duyarlılık ve koruma refleksi açısından değerlendirilir. Ekofeministler, kadınların, çevrenin korunmasında ve sürdürülebilirliğinde merkezi bir rol oynayabileceğini savunurlar. Kadınların toplumsal deneyimi, empati, bakım ve sürdürülebilirlik gibi değerlere vurgu yapar. Aynı şekilde, doğanın kadınsı nitelikleri ve annelik sembolizmi de vurgulanır (Garrard, 2016).

Bu yaklaşıma göre, cinsiyet eşitliği ve çevre koruması birbirini tamamlayan unsurlardır. Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlandıkça, çevre üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılması ve doğal dünyanın korunması daha mümkün hale gelir. Ekofeminist yaklaşım, çevre etiği ve feminist teorinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bir çerçeve olup, kadınların ve doğal çevrenin ortak çıkarlarını vurgular. Bu yaklaşım, çevresel adalet, sürdürülebilirlik ve cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkileri anlamak ve çevre sorunlarına feminist bir perspektifle yaklaşmak için önemli bir teorik araç sağlar.

2.2.7. Sosyal Ekoloji Yaklaşımı

Sosyal ekoloji, çevre etiği ve sosyal bilimlerin birleşimi olan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, insanlarla çevre arasındaki ilişkileri, sosyal ve ekolojik faktörlerin birlikte etkilediği bir bağlamda inceler (Yağanak ve Önkal, 2005).

Sosyal ekoloji yaklaşımı, insanların sosyal, kültürel, ekonomik ve politik faktörlerden etkilendiğini ve aynı zamanda bu faktörlerin doğal çevre üzerindeki etkilerini değerlendirir. Bu yaklaşıma göre, insan davranışları ve toplumsal yapılar, doğal çevreyle karşılıklı ilişki içinde bulunur. Sosyal ekoloji, insanların çevre üzerindeki etkilerini değerlendirirken, sosyal adalet, eşitlik, ekonomik sistemler ve politik güç dinamikleri gibi sosyal faktörleri dikkate alır. Aynı şekilde, çevresel sorunların çözümünde de toplumsal değişimin ve sosyal hareketlerin rolünü vurgular.

Bu yaklaşım, insanların çevre üzerindeki etkilerini anlamak ve sürdürülebilirlik için toplumsal değişimi teşvik etmek amacıyla çevre politikaları ve yönetişimi alanında önemli bir rol oynar. Sosyal ekoloji, insanların yaşam tarzlarını, değerlerini, toplumsal ilişkilerini ve toplumsal yapılarını göz önünde bulundurarak çevre sorunlarına bütüncül bir yaklaşım sunar (Turan, 2009). Bu yaklaşımın temel amacı, insanların çevreyle uyumlu ve sürdürülebilir bir şekilde yaşamasını teşvik etmek ve çevre adaletini sağlamaktır. Sosyal ekoloji, insanların çevreye olan etkilerini değerlendirirken sosyal ve ekolojik faktörlerin birbirine bağlı olduğunu ve sürdürülebilir bir gelecek için toplumsal dönüşümün gerekliliğini vurgular.

2.2.8. Gelecekçi (Fütürist) Yaklaşım

"Gelecekçi yaklaşım" terimi, çevre etiği veya felsefesi alanında yaygın olarak kullanılan bir terim değildir. Ancak, "geleceğe yönelik yaklaşım" veya "sürdürülebilirlik odaklı yaklaşım" gibi terimler, geleceği düşünerek ve gelecek nesillerin çıkarlarını gözeterek çevre sorunlarına yaklaşan perspektifleri ifade etmek için kullanılabilir. Geleceğe yönelik yaklaşım, çevre etiğinde, çevre sorunlarının sadece mevcut nesillerin çıkarlarına değil, aynı zamanda gelecek nesillerin refahına ve çevresel adaletine de odaklanması gerektiğini vurgular. Bu yaklaşım, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını, çevresel tahribatın azaltılmasını ve gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakılmasını hedefler (Özer, 2015).

Geleceğe yönelik yaklaşım, sürdürülebilirlik prensipleriyle uyumlu bir şekilde çalışır. Sürdürülebilirlik, mevcut kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere korunması ve yönetilmesini gerektirir. Bu yaklaşıma göre, insan faaliyetleri doğal çevreyle uyumlu olmalı, ekosistemlerin bütünlüğü korunmalı ve çevresel adalet sağlanmalıdır. Geleceğe yönelik yaklaşım, çevresel sorunlara uzun vadeli çözümler arar ve gelecek kuşakların çevresel haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini vurgular (Kayaer, 2013). Bu yaklaşım, politika yapımında, doğal kaynakların kullanımında, teknolojik gelişmelerde ve toplumsal değişimde gelecek nesillerin çıkarlarını gözetmeyi amaçlar.

2.2.9. Acı Merkezci Yaklaşım

Acı merkezci yaklaşım, çevre etiği ve hayvan hakları alanında ortaya çıkan bir perspektiftir. Bu yaklaşım, canlıların acı çekme kapasitelerini merkeze alarak, etik değerlendirmeler yapmayı amaçlar. Acı merkezci yaklaşıma göre, canlıların acı çekme yetenekleri ve refahları, onlara etik değer verilmesi için önemli bir kriterdir. Canlılar acı çekebilen varlıklar olarak kabul edilir ve bu acının önlenmesi, azaltılması veya ortadan kaldırılması etik bir sorumluluk olarak görülür (Kayaer, 2013).

Bu yaklaşım, insanların yanı sıra diğer canlıların da acı çektiğini ve bu nedenle ahlaki değerlendirmelerde dikkate alınması gerektiğini vurgular. Acı merkezci yaklaşım, insanların etik sorumluluklarını genişletirken, hayvanların, bitkilerin ve diğer canlıların da hakları olduğunu savunur. Acı merkezci yaklaşım, hayvan hakları hareketinin temelini oluşturur. Hayvanların acı çekebilen varlıklar olduğu ve bu nedenle onlara zulüm yapılmasının, kötü muamele edilmesinin veya sömürülmesinin ahlaki olarak kabul edilemez olduğu savunulur. Bu yaklaşım, hayvanların yaşam hakkı, refahı ve özgürlüğüne saygı duyulması gerektiğini vurgular.

Acı merkezci yaklaşım, çevre sorunlarına da uygulanabilir. Örneğin, ormansızlaşma, kirlilik ve habitat tahribatı gibi çevresel eylemler, doğal ekosistemlerde yaşayan canlıların acı

çekmesine ve refahının zarar görmesine neden olabilir. Bu nedenle, çevresel eylemlerin değerlendirilmesinde canlıların acı çekme kapasiteleri ve refahları dikkate alınmalıdır. Acı merkezci yaklaşım, etik değerlendirmelerde acının önemini vurgulayan ve canlıların refahını korumayı hedefleyen bir perspektiftir. Canlıların acı çekme kapasitesi ve refahı etik bir sorumluluk olarak görülür ve bu perspektif, hayvan hakları savunucuları ve çevre etiği araştırmacıları tarafından yaygın bir şekilde benimsenir.

2.3. Literatür Özeti

Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim dersinin çevre etiği üzerindeki etkisinin incelendiği bir tez çalışmasında, 30 öğretmen adayı ile dokuz adet açık uçlu soru ile araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların %63,33'ünün çevre etiği kavramını bildikleri belirtilmiştir. Çevre etiğine yönelik akımlar incelendiğinde, 27 öğretmen adayının sürdürülebilir kalkınma akımını ifade ettiği rapor edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasında sürdürülebilir kalkınma ve eğitim dersinin etkili olduğu bildirilmiştir (Dursun, 2023).

Öğretmen adaylarının çevre etiği konusundaki bilişsel yapılarının incelendiği bir çalışmada, kelime ilişkilendirme testi, metafor ve açık uçlu sorular gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı ifade edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların çevre etiği kavramını ahlak, saygı ve felsefe gibi olgular ile ilişkilendirdiği bildirilmiştir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun çevre etiği kurallarına uyduğu rapor edilmiştir. Özellikle çevre etiğinin canlıları koruma misyonunu temel edindiği belirtilmiştir (Çiller, 2023).

Çevre eğitiminde okullarda proje uygulanmasının gerekliliğinin belirtildiği bir çalışmada, İzmir ilinde ortaokulda 3 yıllık sürede gerçekleştirilen proje ve çıktıları ele alınmıştır. Çalışma sonuçlarına göre ortaokuldaki çevre eğitimi projelerinin öğrencilerin çevre duyarlılığını arttırdığı, sorumluluk ve iş birliği yeteneklerini güçlendirdiği bildirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin çevre temizliğinde olumlu davranış değişiklikleri sağlandığı rapor edilmiştir. Öğrencilerin çevre bilincinin erken yaşlarda oluşturulması için okul öncesi dönemde de çevre eğitimlerinin verilmesi önerilmiştir (Gülersoy vd., 2022).

Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre etiği ve çevresel davranışlarının incelendiği bir çalışmada, 224 fen bilgisi öğretmen adayı ile bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çevre etiği farkındalık düzeyine cinsiyet, anne eğitim durumu ve çevre konusunda eğitim alma değişkenlerinin etki ettiği bildirilmiştir. Çevre davranışlarına ise öğrenim görülen sınıf, anne-baba eğitim durumu ve çevre konusunda eğitim alma değişkenlerinin etkili olduğu rapor edilmiştir (Aksoy, 2023).

Çevresel farkındalığın bütüncül bakış açısı ile değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen bir çalışmada, belge incelemesi yöntemi kullanıldığı belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çevresel farkındalığın dört düzeyde tanımlandığı bildirilmiştir. Birinci düzeyin insan sağlığını tehdit eden kirlenme sorunlarına odaklanarak insan-merkezli bir bakış açısını yansıttığı, ikinci düzeyin aşırı tüketim, çevresel bozulma ve kaynak azalmasının nedenleri olarak yoksul ülkelerdeki aşırı nüfus ve zengin ülkelerdeki aşırı tüketimi bir araya getirerek yine insan-merkezli bir bakış açısını vurguladığı bildirilmiştir. Üçüncü düzeyde nüfus artışını, kirlenmeyi ve kaynak tüketimini teknoloji ve mevcut ekonomik politik sistemlerden yararlanarak kontrol altına alınmasının önemi, dördüncü düzeyde ise önceki üç düzeyin insan-merkezli bakış açılarına karşın, dünya-merkezli veya yaşam-merkezli bir paradigmaya sahip olunarak dünya vatandaşı olunması gerektiği rapor edilmiştir (Gülersoy, 2022).

Sürdürülebilir çevre tutumu ve çevre etiği arasındaki ilişkinin incelendiği bir tez çalışmasında, araştırma grubunu 207 sosyal bilgiler öğretmeninin oluşturduğu belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin hem çevre etiği farkındalıklarının hem de sürdürülebilir çevre tutumlarının yüksek olduğu rapor edilmiştir. Çevre etiği farkındalığına çevre içerikli ders alma ve çevre ile ilgili kuruluşlara üye olma değişkenlerinin etki ettiği bildirilmiştir. Ayrıca sürdürülebilir çevre tutumuna cinsiyet, hizmet süresi, mezun olunan program gibi değişkenlerin etki ettiği belirtilmiştir. Sürdürülebilir çevre tutumu ve çevre etiği farkındalığı arasında ise pozitif yönde orta düzeyde ilişki olduğu rapor edilmiştir (Tekiroğlu, 2021).

Liselerde biyoloji öğretmeni olan bireylerin çevre etiği farkındalık ve yaklaşımlarının incelendiği bir tez çalışmasında, üç farklı ölçek kullanılarak nicel araştırma gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çevre etiği tanımı, ortaya çıkış amacı ve sorunlara karşı alınması gereken önlemler konusunda biyoloji öğretmenlerinin farkındalıklarının yüksek olduğu rapor edilmiştir. Ayrıca ekosentrik tutum puanının ortalama üzerinde, antroposentrik tutum puanının ise ortalamaya yakın olduğu bildirilmiştir (Budak Ballı, 2020).

Öğretmen adaylarının çevreye yönelik etik yaklaşımlarının incelendiği bir çalışmada, Gazi Üniversitesi'nde öğrenim gören 208 öğretmen adayı ile 47 ifadeden oluşan bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çevre merkezli anlayışa ait puanların daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerinden, öğrenim gördükleri anabilim dalları, aile gelir durumu ve çevre dersi alma durumlarının anlamlı farklılıkta etkili olduğu rapor edilmiştir (Karakuş ve Çimen, 2020).

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre etiği algı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla 240 öğretmen adayı ile bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının çevre etiği algı düzeylerini yaş, cinsiyet ve öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkenlerinin etkilediği rapor edilmiştir. Elde edilen verilere göre kadın öğrencilerin erkeklere göre çevre etiği algı seviyelerinin yüksek olduğu bildirilmiştir. Yaş değişkeninde ise düşük yaş seviyesinin çevre etiği farkındalığı düzeyinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Dikicigil and Gülersoy, 2020).

Aktif öğrenmeye dayalı öğretimin çevre etiği farkındalığına, çevreye yönelik davranışlara ve çevre eğitimi özyeterliliğine etkisinin incelendiği bir araştırmada, 29 okul öncesi öğretmen adayı ile karma desende çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, aktif öğrenmeye dayalı öğretimin sadece çevre eğitimi özyeterliliğe olumlu yönde etki ettiği rapor edilmiştir. Ayrıca aktif öğrenme temelli çevre içerikli derslerin, çevre konusundaki çeşitli alanların ilerlemesinde olumlu etkisinin olabileceği belirtilmiştir (Muşlu Kaygısız vd., 2019).

Farklı fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin çevre etiği farkındalıklarını inceleyen bir çalışmada, 650 öğrenci ile bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çevre etiği farkındalığının öğrenim görülen fakülte türüne göre farklılık göstermediği bildirilmiştir. Katılımcıların çevre etiği farkındalık düzeylerini cinsiyet, bölüm, sınıf ve çevre ile ilgili ders alma değişkenlerinin etkilediği rapor edilmiştir (Sönmez, 2018).

Türkiye'de lisans eğitimi düzeyinde arazi kullanım bilincinin incelendiği bir çalışmada, 980 öğrenci ile 17 ifadeden oluşan bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin özelleştirmeci çözüme yönelmeleri ve bilgi eksikliği yaşadıkları bildirilmiştir. Yaş, sınıf düzeyi ve mezuniyet türü gibi değişkenlerin bireylerin arazi kullanım bilincine etki ettiği rapor edilmiştir. Sonuç olarak katılımcıların arazi kullanım bilincinin yeterli olmadığı, çevre eğitimi programlarına arazi kullanımı ve bilinci konularının eklenmesi önerilmiştir (Gümüş vd., 2017).

Eleştirel düşünme yapısının çevre etiği yaklaşımına etkisinin incelendiği bir çalışmada, 641 öğretmen adayı ile bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, biyosentrik ve ekosentrik yaklaşımların yüksek puan aldığı, antroposentrik yaklaşımın ise düşük puan aldığı belirtilmiştir. Eleştirel düşünme yapısı verileri incelendiğinde ise öğretmen adaylarının düşük düzeyde olduğu rapor edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen çevre yaklaşımları ile anlamlı çıkan tek eleştirel düşünme yapısı faktörünün analitiklik eğilimi olduğu bildirilmiştir (Saka, 2016).

Mekân-insan ilişkilerinin bütünsel çerçevede incelendiği bir akademik çalışmada, çevre etiği perspektifiyle Murray Bookchin'in Ekolojik Toplum Paradigmasının detayları verilmiştir. Paradigmanın toplumu ve doğayı yok oluşa sürükleyen krizleri gerçekçi bir şekilde analiz ederek radikal değişimleri savunma amacını taşıdığı belirtilmektedir. Çevre etiği temelinin insan ve doğa arasındaki ilişkinin bütüncül olması gerektiği rapor edilmiştir. Ayrıca çalışmada Toplumsal Ekoloji veya Ekolojik Toplum Paradigmasını kritik bir perspektifle ele almış ve bu paradigmanın herhangi bir coğrafî mekânda uygulanabilirliği konusunda çeşitli analizler ve öneriler sunulmuştur (Çelik ve Gülersoy, 2016).

Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre etiğine yönelik farkındalıklarının incelendiği bir tez çalışmasında, araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kız öğrencilerin çevre etiği farkındalığının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu rapor edilmiştir. Aynı şekilde üniversite üçüncü sınıf öğrencilerinin çevre etiği farkındalık düzeylerinin dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Özer, 2015).

Çevre bilimi dersinin çevre etiğine olan etkisinin incelendiği bir tez çalışmasında, 167 fen bilgisi öğretmen adayı ile görüşme formu üzerinden bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çevre bilimi dersinin çevre etiği algısına etkisinin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca çevre etiği konularının fen ve teknoloji derslerinde işlenmesi gerekliliği ifade edilmiştir (Bülbül, 2013).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiği yaklaşımlarını incelemek amacıyla nitel araştırma modellerinden durum çalışması modeli çerçevesinde tasarlanmıştır. Durum çalışması, zamana, mekâna veya araştırmacı tarafından belirlenen kriterlere bağlı olarak detaylı bir şekilde araştırılan bir yöntemdir. Bu yöntem, bir durumu veya olayı içerik analizi, gözlem, röportaj ve diğer veri toplama tekniklerini kullanarak derinlemesine inceleyip kapsamlı bir anlayış elde etmeyi amaçlar (Büyüköztürk vd., 2017).

3.2. Çalışma Grubu/ Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubu, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği yüksek lisans programına devam eden 24 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem seçiminde, araştırma amacına uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırma konusuyla doğrudan ilişkili olan bireylerin bilinçli bir şekilde seçilmesini sağlayan bir yöntemdir, bu sayede araştırmanın hedeflenen bağlamını kapsamlı bir şekilde ele almak mümkün olmaktadır (Neuman, 2012). Nitel araştırmaların genelleme kaygısının evrensel kapsamı olmadığı göz önüne alındığında, amaçlı örnekleme yöntemi bu tür araştırmalar için daha yaygın bir tercih haline gelmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırma konusuyla ilgili derinlemesine bilgi edinmeyi hedefleyerek, araştırmanın odaklandığı bağlama özgü bilgi sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Tez çalışması için veri toplama yöntemi olarak görüşme tekniği benimsenmiştir. Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan bir yöntem olan görüşme tekniği, katılımcıların deneyimlerini, görüşlerini ve anlayışlarını daha derinlemesine ve detaylı bir şekilde anlama amacı taşır (Punch, 2005). Tez çalışması kapsamında veri toplama aracı olarak yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşme formları, belirli bir konu çerçevesinde gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcılarla esneklik sınırlarını belirleyerek, konuya odaklı ve benzer sonuçlara ulaşmayı hedefleyen bir görüşme aracıdır (Akman Dömbekci ve Erişen, 2022). Bu şekilde, yapılandırılmış görüşme formları, farklı zamanlarda uygulandığında da tutarlı sonuçlara ulaşmayı kolaylaştıran bir araç olarak değerlendirilebilir (Yalın Uçar, 2012).

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği yüksek lisans programı öğrencilerinin çevre etiği yaklaşımlarının tespit edilmesi amacıyla oluşturulan yapılandırılmış görüşme formu 10 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşme formu Ek-1'de verilmiştir. Tez çalışması verileri 2023 Haziran-Ağustos ayları arasında çevrimiçi araçlar ile toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Tez çalışması kapsamında, verilerin analizi için betimsel ve içerik analizi yöntemleri benimsenmiştir. Betimsel analiz, araştırma hedefiyle katılımcılar arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için kullanılmıştır (Altunışık vd., 2010). İçerik analizi ise, daha derinlemesine kavramları ve bilgileri elde etmek için betimsel analizde ulaşılamayan içgörülere ulaşmak amacıyla uygulanmıştır (Koçak ve Arun, 2013). Bu yöntemler, araştırmanın verilerini sistematik bir şekilde analiz etmeye ve anlamlandırmaya yönelik bir çerçeve sağlamıştır. Nitel araştırmalarda, görüşme formuyla elde edilen bilgilerin analiz aşamasına geçilmeden önce, belirli bir süreç içerisinde titizlikle değerlendirilmesi ve işlenmesi gerekmektedir. Bu süreç, verilerin ayrıştırılması, kodlanması, kavramsal analiz ve tematik analiz gibi yöntemlerle derinlemesine incelenmesini içermektedir (Karahan vd., 2022).

Araştırmada görüşmelerden kaydedilen verilerin transkripsiyon işlemine tabi tutulması ilk adım olarak gerçekleştirilir. Transkripsiyon sonucunda, araştırma konusuyla ilgili olan veriler titizlikle incelenir ve veri azaltma yöntemleri kullanılarak analiz için daha uygun ve anlamlı hale getirilir (Gürbüz ve Şahin, 2017). Araştırmacının görüşme süreci boyunca elde ettiği notlar da analiz sürecine dahil edilmelidir (Meriam, 2013). Elde edilen veriler, kodlama işlemiyle kategorilere ve temalara dönüştürülerek yapılandırılmalıdır. Bu çalışmada, kodlamalar kategorileri nitelendirecek şekilde yapılmıştır. Yapılan analizin sonuçlarının elde edilen bulguların anlaşılabilirliği açısından görsel araçlar kullanılarak sunulması önem taşımaktadır. Bu nedenle, elde edilen veriler tablolar şeklinde düzenlenerek anlaşılabilir bir biçimde sunulmuştur (Üzümcü ve Vural, 2016).

Nitel araştırmalarında, veri toplama araçlarının güvenilirliğini değerlendirmek için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu araştırmada, çalışma verileri üç uzman tarafından titizlikle kodlanmıştır, böylece analiz sürecinde güvenilirlik ve uzlaşı sağlanması hedeflenmiştir. Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen formül vasıtasıyla hesaplanan kodlar arasındaki uyumun %75 olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerinin frekans ve yüzde dağılımları, Sosyal Bilimler için İstatistik (SPSS) programı kullanılarak analiz edilmiş ve tablolar halinde sunulmuştur. Katılımcılar "K" koduyla

belirtilerek, kategorilerin daha açık bir şekilde ifade edilebilmesi amacıyla veriler doğrudan alıntı yöntemiyle desteklenmiştir.

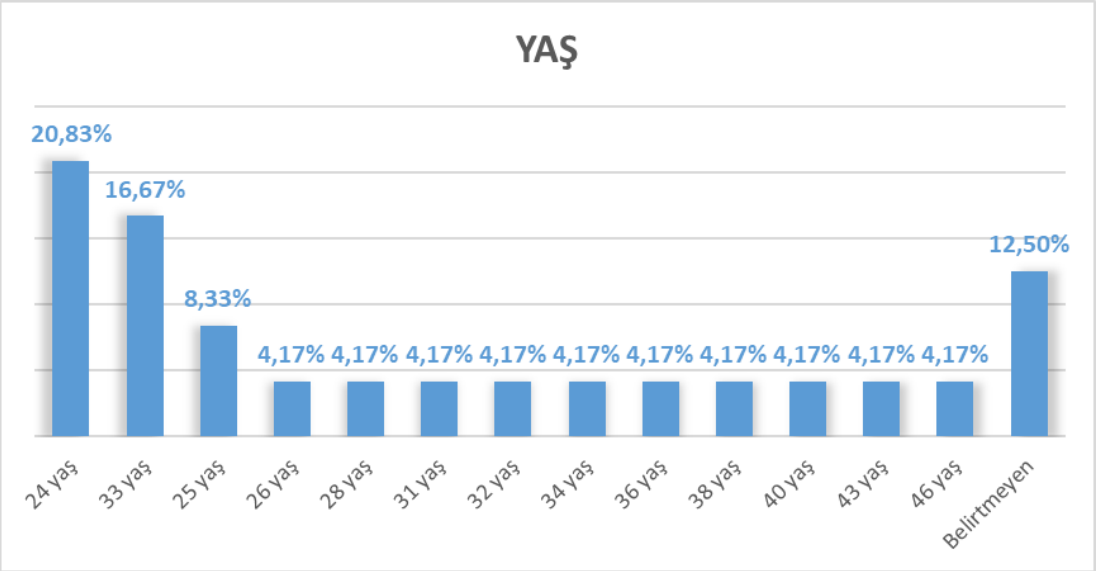
BÖLÜM IV

BULGULAR

Alanlarında uzman olan kişilerin görüşleri doğrultusunda hazırlanan yapılandırılmış görüşme formunda yer alan 10 adet açık uçlu sorudan elde edilen veriler, gömülü teoriye uygun bir şekilde tümevarımsal bir yaklaşımla kodlanmış ve alt tema ve temaların oluşturulması sağlanmıştır. Öğretmen adaylarını tanımlayıcı özellikler ve temalara ait bilgiler bu bölümde sunulmuştur.

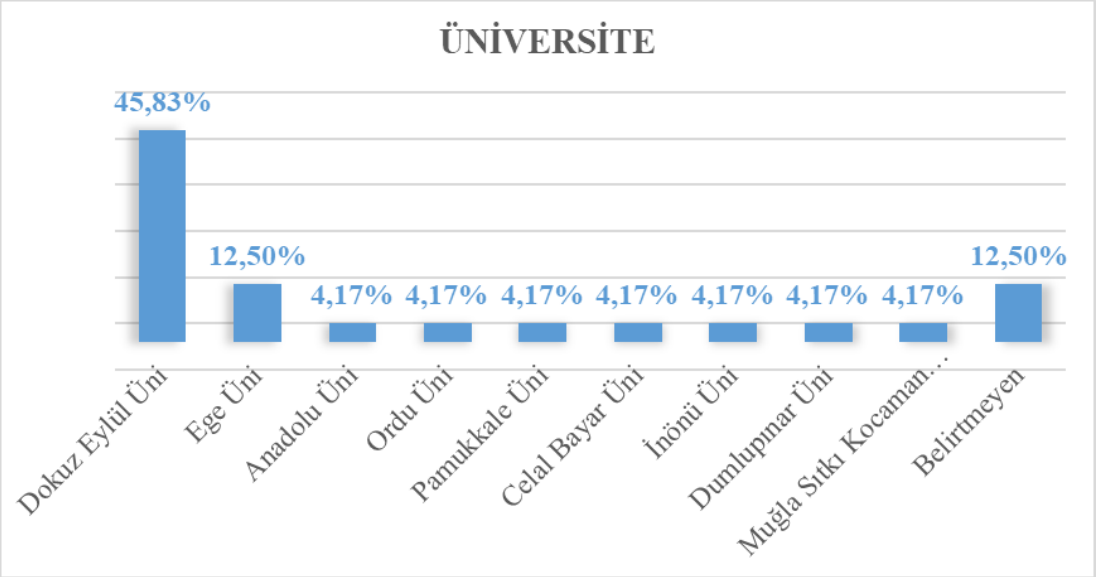
4.1. Katılımcıları Tanımlayıcı Özellikler

Araştırma katılımcılarının yaş düzeyleri Şekil 1'de verilmiştir.

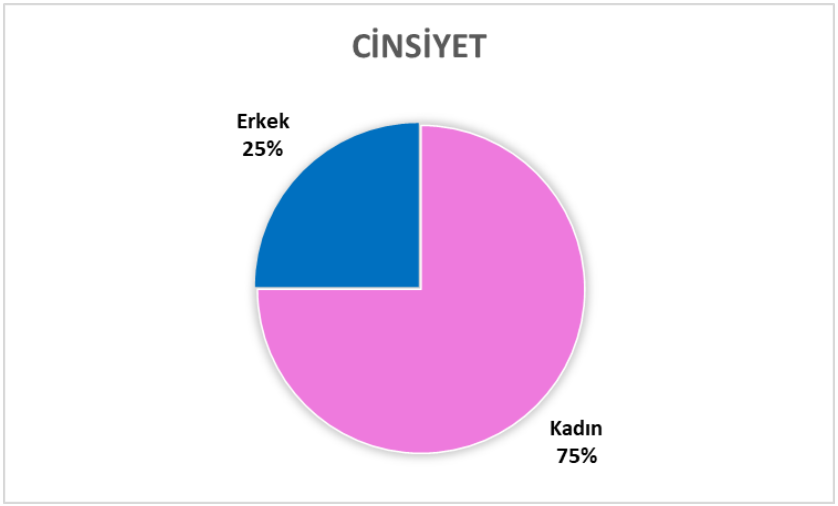
Şekil 1. Araştırma katılımcılarının yaş düzeyleri

Şekil 1'e göre araştırmaya katılan yüksek lisans öğrencilerinin yaş dağılımı incelendiğinde en yüksek oranın 24 yaşta (%20,83) olduğu görülmektedir. Diğer sıklıkla rastlanan yaşlar ise sırasıyla 33 yaş (%16,67) ve 25 yaş (%8,33) olarak belirlenmiştir. Yaş dağılımını belirtmeyenlerin oranı ise %12,50 olarak tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan yüksek lisans öğrencilerinin yüksek lisans öncesi eğitim gördükleri üniversitelerin dağılımı Şekil 2'de verilmiştir.

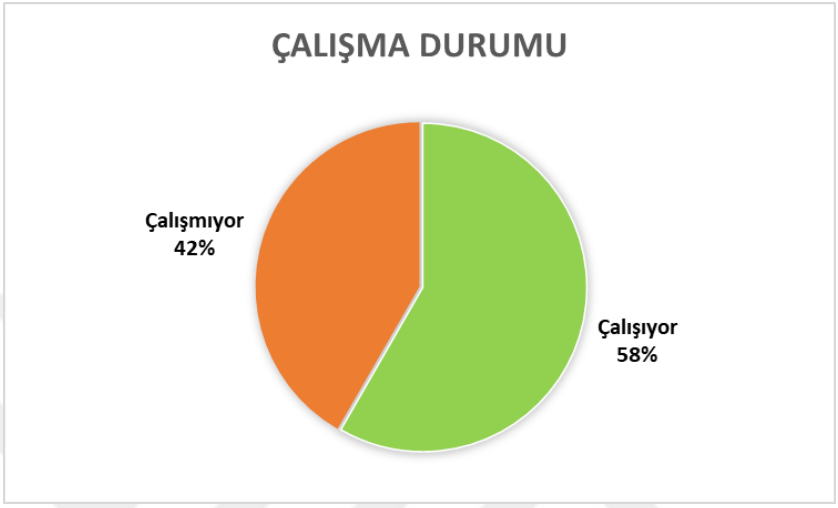
Şekil 2. Araştırmaya katılan yüksek lisans öğrencilerinin yüksek lisans öncesi öğrenim gördükleri üniversiteler

Şekil 2'ye göre katılımcıların yüksek lisans öncesi öğrenim gördükleri üniversiteler incelendiğinde en yüksek oranın (%45,83) Dokuz Eylül Üniversitesi olduğu görülmektedir. Diğer sıklıkla rastlanan üniversiteler ise Ege Üniversitesi (%12,50) olarak belirlenmiştir. Diğer üniversiteler %4,17'lik bir orana sahiptir. Üniversite bilgisini belirtmeyenler ise %12,50'lik bir orana sahiptir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet bilgileri Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin bilgiler

Şekil 3'e göre araştırmaya katılan yüksek lisans öğrencilerinin %75'i kadın, %25'i erkektir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet bilgileri Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4 Katılımcıların çalışma durumuna ilişkin bilgiler

Şekil 4'e göre araştırmaya katılan yüksek lisans öğrencilerinin %58'i çalışmakta iken %42'si çalışmamaktadır.

4.2. Çevre Etiği Kavramı Konusunda Katılımcıların Görüşleri

Çevre etiği kavramı teması içinde görüşme formunun 1. sorusu alt tema olarak belirlenmiştir.

S1. Çevre etiği kavramı sizlere neler çağrıştırıyor. Kısaca açıklar mısınız?

Katılımcıların çevre etiği kavramı hakkındaki görüşleri Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1 Çevre etiği kavramı konusunda katılımcıların görüşleri

Çevre etiği kavramı tanımı		Katılımcılar	n
1	Çevre bilinci ve duyarlılığı	K3, K13, K16, K18, K23, K24	6
2	Çevreyi koruma	K5, K8, K10, K16	4
3	Çevreye duyulan saygı	K7, K8, K13, K15	4
4	Çevre ahlakı	K1, K6, K14, K23	4
5	Çevreye karşı sorumluluk	K9, K12, K18, K20	4
6	Çevre yaklaşımları	K4, K6, K11	3
7	Canlıları koruma	K8, K17	2
8	Çevreye uyum sağlama	K9, K21	2
9	Çevre sorunları	K19, K20	2
10	Çevre ve etik kavramlarının birleşimi	K2	1
11	Topluma duyulan saygı	K15	1
12	İnsan-Çevre uyumu	K22	1

Tablo 1'e göre katılımcıların çevre etiği kavramı hakkındaki görüşleri incelendiğinde; en yüksek orana sahip görüşlerin çevre bilinci ve duyarlılığı, çevreyi koruma, çevreye duyulan saygı olduğu yönündedir. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- ✓ İnsanın bulunduğu ortama zarar vermemesi veya uygun şartlarda kullanması adına yine insanların oluşturduğu belli başlı bir düzen karşımızda bir kişi yok, çevrenin insanlar tarafından kirletiliyorsa insandan dolayı korunması gerekiyor çevre etiği bu problemden ortaya çıkmıştır. (K5)
- ✓ İnsanın ahlaki olarak çevreye duyduğu saygı. (K7)
- ✓ Çevreye saygılı olmayı, çevrenin değerlerini ve çevreye zarar vermemeyi çağrıştırıyor. Diğer canlılara zarar vermeden doğal kaynakları kullanmayı çağrıştırıyor. (K8)
- ✓ Sorumluluk, ahlaki açıdan ise çevrenin bu bağlamda ele alınması, çevreye karşı saygı ve duyarlılık olarak tanımlayabilirim. (K13)
- ✓ Çevre etiği öncesinde çok maruz kaldığım bir kavram değil. Aklıma gelen şey ise çevreyi korumak adına çevreye duyarlı olmak adına birtakım kurallar olabilir yani içsel olarak çevre kavramını tanımlamamız ve bu duyarlılığı içsel olarak göstermemiz gerektiğini düşünüyorum. Tam olarak kavrama hâkim değilim ama resmi olan tanımına baktığım zaman bunları düşünüyorum. (16)

Katılımcıların cinsiyetlere bağlı olarak çevreyle ilgili farklı kavramlara yönelik tutumları olduğu görülmektedir. Verilere dayanarak, kadın katılımcıların genellikle çevre bilincine, çevreyi korumaya, çevreye saygıya, çevre ahlakına, çevreye karşı sorumluluğa,

canlıları korumaya, çevre yaklaşımlarına, çevreye uyum sağlamaya, çevre sorunlarına, çevre ve etik kavramlarının birleşimine, topluma saygıya ve insan-çevre uyumuna daha duyarlı olduğu görülmektedir. Diğer yandan, erkek katılımcılar çevre bilinci ve duyarlılığı konusunda daha düşük bir hassasiyet sergilemiştir. Genel olarak, kadın katılımcılar çevreyle ilgili farklı kavramlara daha olumlu bir tutum sergilerken, erkek katılımcılar daha düşük bir duyarlılık göstermektedir. Bu sonuçlar, cinsiyetler arası çevresel farkındalık ve çevre etiği konularındaki farklılıkları vurgulamaktadır.

Farklı yaş gruplarındaki katılımcıların çevre ile ilgili farklı kavramlara yönelik tutumları bulunmaktadır. Veriler, 24-31 yaş arasındaki katılımcıların genellikle çevre bilinci, çevreyi koruma, çevreye saygı, çevre ahlakı ve çevre yaklaşımları konularında daha olumlu bir tutum sergilediğini göstermektedir. Özellikle, çevreyi koruma konusunda yüksek bir duyarlılık göze çarpmaktadır. Diğer yaş gruplarına bakıldığında, 32-38 yaş arasındaki katılımcıların çevreye karşı sorumluluk ve canlıları koruma konularında daha olumlu bir tutum sergilediği görülmektedir. Ayrıca, 40-46 yaş arasındaki katılımcılar arasında çevre ve etik kavramlarının birleşimi, topluma duyulan saygı ve insan-çevre uyumu konularında daha olumlu tutumlar dikkat çekmektedir. Yaş belirtmeyen katılımcılar için ise çevre bilinci ve duyarlılığı ile çevreye duyulan saygı konularında eşit bir dağılım olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, yaşın çevre ile ilgili tutumları şekillendirebileceğini ve çevre eğitimi stratejilerinin yaş gruplarına göre uyarlanması gerektiğini göstermektedir.

Katılımcıların çalışma durumu ve çevre ile ilgili tutum farkları incelendiğinde, çalışan kişiler genellikle çevre bilinci ve duyarlılığı, çevreyi koruma, çevreye duyulan saygı, çevre ahlakı ve çevreye karşı sorumluluk konularında daha olumlu bir tutum sergilemektedir. Özellikle çevre sorunlarına duyarlılık çalışanlar arasında daha yüksektir. Çalışmayan kişiler arasında ise çevre yaklaşımları konusunda daha pozitif bir tutum görülmektedir. Ayrıca, çevre ve etik kavramlarının birleşimi ile ilgili olarak çalışmayan kişiler arasında daha yüksek bir olumlu tutum bulunmaktadır. Bu sonuçlar, çalışma durumunun çevre ile ilgili tutumları etkileyebileceğini ve çevre eğitimi veya farkındalık programlarının farklı hedef kitlelere göre özelleştirilmesinin önemli olduğunu göstermektedir.

4.3. Çevre Etiğinin Ortaya Çıkışı Konusunda Katılımcıların Görüşleri

Çevre etiğinin ortaya çıkışı teması içerisinde görüşme formunun 2. sorusu alt tema olarak belirlenmiştir.

S2. Sizce çevre etiğinin ortaya çıkmasında hangi faktörler rol oynamıştır?

Görüşme formunun ikinci sorusu olan çevre etiğinin ortaya çıkışı konusunda katılımcıların görüşleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2 Çevre etiğinin ortaya çıkışında katılımcıların görüşleri

	Çevre etiğinin ortaya çıkışı	**Katılımcılar**	**n**
1	Çevre ile uyumlu yaşamanın bilinmemesi	K1, K2, K5, K7, K8, K9, K14, K15, K16	9
2	Sanayi devrimi	K6, K10, K11, K12, K13, K23	6
3	Çevre sorunları yaşanması	K3, K4, K8, K16, K20, K24	6
4	İnsanların bilinçlenmesi	K17, K18, K21, K22	4
5	Literatür çalışmaları	K2, K19	2

Tablo 2'ye göre, yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiğinin ortaya çıkışı hakkındaki görüşleri incelendiğinde; en yüksek orana sahip görüşlerin çevre ile uyumlu yaşamın bilinmemesi, sanayi devrimi ve sonrasında çevre sorunlarının yaşanması olduğu yönündedir. Çevre ile uyumlu yaşamın bilinmemesi görüşüne sahip katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Sürdürülebilir olması, bir şeyden sadece bir sefer faydalanmak çok sürdürülebilir bir şey değil, insanoğlu olarak çok bencil yaratıklar olduğumuzu düşünüyorum. Bu sebepten dolayı herhangi çevreye karşı, doğaya karşı biz çevreyi doğayı sömürmek istiyoruz. Bunu birden sömürürsek yarın bir şey kalmayacak yavaş yavaş sömürelim, çevre etiği bu motivasyonu önlemek için ortaya çıkmış olabilir. (K9)
- ✓ Çevre Etiğinin Ortaya Çıkmasında sosyo-ekonomik faktörler rol oynamıştır. Bu durum şöyle açıklanabilir; İnsanların hem ekonomik hem de sosyal alanda çevreden ve bilhassa doğadan kâinatın varoluşundan beri faydalanmıştır. Bu insanın doğada yarattığı sömürge sistemi gene en çok insanı etkilemiştir. Bundan dolayı çevre etiği olgusu özellikle şu son dönemde yoğun bir şekilde kendine yer bulmuştur. (K14)

Sanayi devrimi görüşüne sahip katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Sanayi devriminden sonra ortaya çıkan fosil yakıtların tüketimi çok fazla çevremize zarar verdiğini düşünüyorum. Bu bağlamda çevreciler Greenpeace gibi buna yönelik çalışmaların olduğunu görüyoruz. Çevre etiği kavramının ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Günümüz insanın çevreye karşı duyarlılığı çok düşük ve yetersiz bu bağlamda çevre etiği kavramının ortaya çıktığını düşünüyorum. (K13)

- ✓ Tahminimce sanayi devrimi ekili olmuştur. Hızla gelişen sanayileşme beraberinde doğal kaynakların hızlı bir şekilde bilinçsizce tüketimi yine hızlı bir şekilde dünya genelinde nüfus artışının çok hızlanması etkili olmuş olabilir. (23)

Çevre sorunları yaşanması görüşüne sahip katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Çevre dediğimiz şey insan yaşamının kaynağını oluşturuyor aynı zamanda diğer canlılarında yaşam kaynaklarını oluşturuyor. Bu durumda insan geleceğini ve diğer canlılarında geleceği için çevreye karşı sorumlu olmamızın gereğini anlatması içindir. Artı olarak çevreye karşı sorumluluğumuz gezegene karşı sorumluluğumuz anlamına da gelmektedir. Çevre sorunları ve çevre işleyişi dediğimizde de doğanın ve diğer canlılar açısından işleyişi açısından tehlikeli bir duruma gelmesinin nedeni yine insan olmuştur bu zararlar doğrultunda çevre sorunları oluşmaya başlamıştır. Toprak, hava ve su giderek kirlenmiştir bu da ekosistemleri oluşturan biyolojik yaşam formları için işte sulak ormanlar vb. hep beraber yok olmaya mahkumdur bunu engellemek için ortaya çıkmıştır. (20)
- ✓ 20. ve 21. yüzyılda biliyoruz ki çevre kirliliği gitgide arttı bu nedenle hava su toprak kirliliğinin artması nedeniyle ortaya çıkmıştır. (24)

Çevre etiğinin ortaya çıkışına özgü düşüncelerde kadın katılımcıların çoğunluğu, çevre ile uyumlu yaşamanın nedenini çevre sorunlarının yaşanması olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, kadınların bir kısmı bu uyumlu yaşamın insanların bilinçlenmesi ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Erkek katılımcılar arasında ise çevre ile uyumlu yaşamın nedeni olarak en yaygın görüş Sanayi Devrimi olmuştur. Ayrıca, erkeklerin bir kısmı literatür çalışmalarının da önemli bir neden olduğunu düşünmektedir. Bu sonuçlar, cinsiyetin çevre ile ilgili algıları ve nedenlere dair görüşleri nasıl etkileyebileceğini göstermektedir. Bu tür farklılıkların çevre eğitimi ve farkındalık programlarının tasarımında dikkate alınması önemlidir.

Yaş dağılımı incelendiğinde, 24-31 yaş arası katılımcılar arasında çevre ile uyumlu yaşamanın bilinmemesi en yaygın neden olarak belirtilmiştir, bunu Sanayi Devrimi ve çevre sorunları yaşanması takip etmektedir. 32-38 yaş arası katılımcılar ise çevre ile uyumlu yaşamanın nedenini genellikle Sanayi Devrimi olarak görmektedir. Ayrıca, bu yaş grubundaki katılımcılar çevre sorunlarının yaşanması ve insanların bilinçlenmesi nedenlerine daha az vurgu yapmışlardır. 40-46 yaş arası katılımcılar arasında ise çevre ile uyumlu yaşamanın

nedeni olarak çevre sorunları yaşanması ve insanların bilinçlenmesi öne çıkmaktadır. Literatür çalışmalarının ise 24-31 yaş arası ve 40-46 yaş arası katılımcılar arasında neden olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu sonuçlar, yaş gruplarının çevre ile ilgili algıları ve nedenlere dair görüşleri üzerindeki etkilerini yansıtmaktadır.

Çevre etiğinin ortaya çıkışı konusunda katılımcıların görüşleri ve lisans öğrenimi görülen üniversite arasındaki dağılım incelendiğinde, Dokuz Eylül Üniversitesi katılımcıları, çevre ile uyumlu yaşamanın bilinmemesi nedeniyle kaynaklandığını vurgulayarak %55.56 oranında bir çoğunluk oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Sanayi Devrimi'nin çevre ile uyumlu yaşamı etkilediğini düşünenler %50 oranında bulunmaktadır. Ege Üniversitesi katılımcıları arasında ise, çevre sorunlarının yaşanması ve insanların çevre bilincinin artması daha baskın nedenler olarak göze çarpmaktadır. Diğer üniversitelerden gelen katılımcılar arasında ise farklı nedenlere işaret edilmektedir. Bu sonuçlar, farklı üniversitelerden katılan bireylerin çevre ile ilgili algıları arasındaki çeşitliliği yansıtmaktadır.

Katılımcıların çalışma durumu açısından bakıldığında, çevre etiğinin ortaya çıkış düşüncesini etkileyen bir dizi faktörün olduğu görülmektedir. Aktif olarak çalışan katılımcılar incelendiğinde, "Çevre ile uyumlu yaşamanın bilinmemesi" faktörüne dair katılımcıların %26.67'si, "Sanayi Devrimi" faktöründe ise yine %26.67'si etkilendiğini belirtmektedir. "Çevre sorunları yaşanması" faktörü %13.33'lük bir katılım oranıyla izlenmektedir. "İnsanların bilinçlenmesi" faktörüne dair katılımcıların %26.67'si etkilendiğini ifade etmektedir. Son olarak, "Literatür çalışmaları" faktörü bu kategoride en düşük katılım oranına sahiptir ve katılımcıların %6.67'si tarafından vurgulanmıştır.

Aktif olarak çalışmayan katılımcılar ise, "Çevre ile uyumlu yaşamanın bilinmemesi" faktörü, bu kategorideki katılımcıların %41.67'si tarafından etkilendiğini ifade etmektedir. "Sanayi Devrimi" faktörü, %16.67'lik bir katılım oranıyla izlenmektedir. "Çevre sorunları yaşanması" faktörüne dair katılımcıların %33.33'ü etkilendiğini belirtirken, "İnsanların bilinçlenmesi" faktörüne hiçbir katılımcı tarafından vurgu yapılmamıştır. Son olarak, "Literatür çalışmaları" faktörü bu kategoride %8.33'lük bir katılım oranına sahiptir.

4.4. Çevre Etiği Eğitimi Konusunda Katılımcıların Görüşleri

Çevre etiği eğitimi teması içerisinde görüşme formunun 3. ve 9. soruları alt temalar olarak belirlenmiştir.

S3. Sizce Çevre Etiği neden öğretilmelidir?

S9. Ülkemizdeki eğitim programlarını genel olarak düşündüğünüzde çevre etiğine yeteri kadar önem verildiğini düşünüyor musunuz, nedenini kısaca açıklar mısınız?

Görüşme formunun üçüncü sorusu olan çevre etiğinin öğretilmesine ilişkin katılımcıların görüşleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3 Çevre etiğinin öğretilmesinin nedenleri hakkında katılımcıların görüşleri

	Çevre etiğinin öğretilmesinin nedenleri	**Katılımcılar**	**n**
1	Gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakmak	K5, K6, K8, K11, K14, K17, K18, K20, K21	9
2	Küçük yaşlarda bilinç kazandırmak	K1, K3, K12, K16, K17, K22, K23, K24	8
3	Doğa ile uyumlu olmak	K4, K9, K11, K20	4
4	Davranış değişikliği sağlamak	K7, K10, K13, K15	4
5	Çevre ahlakını öğretmek	K2, K13	2

Tablo 3'e göre, çevre etiğinin öğretilmesi nedenlerinden en yüksek orana sahip görüşler sırasıyla, gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakmak, küçük yaşlarda bilinç kazandırmak, doğa ile uyumlu olmak, davranış değişikliği sağlamak ve çevre ahlakını öğretmek olduğu yönündedir. Çevre etiğinin öğretilmesinin nedenlerine ait bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Öğretilmelidir ancak lisans ya da ön lisans programında değil daha öncesinde öğretilmelidir. insan bu çağa gelene kadar çevreyle nasıl anlaşacağını öğrenmeden geldiyse ağaç yaşken eğilir deriz ya ağacın o esnekliği kalmıyor o yaşa gelindiğinde. bunun eğitimini almazsak ne olursak olalım gerçek anlamda yaşayamayız. (K1)
- ✓ Gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmak için. (K8)
- ✓ Öğretilmek zorunda çünkü biz her ne kadar farklı kültürlerde yetişmiş de olsak doğaya karşı bakış açımız sabit olmalı, Doğa ile uyum içinde olmak zorundayız. Bundan dolayı doğaya belli başlı kurallar çerçevesinde yaklaşmak zorundayız. Zorunlu ve müfredat içerisinde olmalı. (K9)
- ✓ Eğitim çok boyutlu hayatın bütününü kapsıyor. Gelecek nesillere aktarımı gereken yaşamın kendisini temsil ettiği için insan ilişkileri de çevre bu arada bence. Çevreye karşı duyarlılık konusu nesillere öğretilmeli fikir gerekir bu fikrin aşılanması için eğitim şart. (K11)

- ✓ Dünyanın kaynakları sınırlı olduğu için küçük yaşta insanlara bu bilinç kazandırılmalı. (K12)
- ✓ Çevre etiği yaşanılabilir bir dünya için öğrencilerimize öğretilmesi gereken başlıca bir konu olduğunu düşünüyorum. Günümüzdeki kuşak çevreye karsı duyarlılıkları çok düşük, çevreye baktığımızda insanların çevre etiği acısından çok sakıncalı durumlar olduğunu görüyoruz. Çevre eteğinin ne olduğunu anlatmamız gerek. Aynı zamanda felsefi ve etik açısından ele almamız gerekiyor. Çöpümüzü çöp kovasına atmamız gerektiğini bilmemiz gerekiyor. (K13)
- ✓ Çevre etiğinin öğretiminin birçok faydası olabilir ancak bunun en büyük faydası gelecek nesillere olan doğa ve çevre konusunda toplumda yaratacak olan alışkanlıklar ve bu alışkanlıkların kültüre dönüşerek gelecek nesillere aktarımıdır. (K14)
- ✓ Gelecek nesillere daha sağlıklı, sürdürülebilir yaşanabilir bir dünya bırakmak için bence. (K18)

Çevre etiğinin öğretilmesi konusundaki erkek katılımcıların görüşleri incelendiğinde, "Gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakmak" başlığı altında, erkek katılımcıların yaklaşık %28.57'si bu görüşü desteklemektedir, bu da erkeklerin çevresel sürdürülebilirliğe vurgu yaptığını göstermektedir. Diğer yandan, "Küçük yaşlarda bilinç kazandırmak" başlığı altında, erkek katılımcıların bu fikre hiçbir destek vermediği gözlenmektedir. Üçüncü olarak, erkek katılımcıların %14.29'u "Doğa ile uyumlu olmak" görüşünü desteklemektedir, bu da doğa ile uyumun önemini kabul ettiklerini işaret etmektedir. "Davranış değişikliği sağlamak" başlığı altında, erkek katılımcıların %28.57'si bu fikre destek vermektedir, bu da davranış değişikliği ile çevre etiğinin öğretilmesine önem verdiklerini yansıtmaktadır. Son olarak, "Çevre ahlakını öğretmek" görüşünü erkek katılımcıların %28.57'si desteklemektedir, bu da erkeklerin çevre ahlakının öğretilmesini önemsediğini göstermektedir. Bu sonuçlar, erkek katılımcıların çevre etiği konusundaki görüşlerini yansıtmakta olup, çevre eğitimi stratejileri geliştirilirken erkeklerin özellikle gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakma ve çevre ahlakının öğretilmesi konularında ilgi gösterdiklerini göstermektedir.

Kadın katılımcıların görüşlerini incelendiğinde, kadın katılımcıların %35'i "Gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakmak" görüşünü desteklemekte, bu da kadınların gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakma konusundaki duyarlılıklarını yansıtmaktadır. Kadın katılımcıların %40'ı "Küçük yaşlarda bilinç kazandırmak" fikrini benimsemektedir, bu da çevre bilincinin erken yaşlarda kazandırılması gerekliliği konusundaki düşüncelerini göstermektedir. Kadın katılımcıların %15'i "Doğa ile uyumlu olmak" fikrini desteklemektedir,

bu da doğa ile uyumun önemini kabul ettiklerini ifade etmektedir. "Davranış değişikliği sağlamak" başlığı altında, kadın katılımcıların %10'u bu görüşü desteklemektedir, bu da davranış değişikliği ile çevre etiğinin öğretilmesine önem verdiklerini göstermektedir. "Çevre ahlakını öğretmek" başlığı altında, kadın katılımcıların hiçbirisi bu fikre destek vermemektedir. Toplamda, kadın katılımcıların çevre etiği konusundaki görüşleri, çevre bilincinin erken yaşlarda kazandırılması, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakılması ve doğa ile uyumun sağlanması gibi konulara odaklanmaktadır.

Çevre etiğinin öğretilmesi konusunda katılımcıların görüşleri ve yaş aralığı değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde, "Gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakmak" başlığı altında, 24-31 yaş arasındaki katılımcıların %40'ı, 32-38 yaş arasındaki katılımcıların %36.36'sı ve 40-46 yaş arasındaki katılımcıların %33.33'ü bu görüşü desteklemektedir. "Küçük yaşlarda bilinç kazandırmak" konusunda, 24-31 yaş aralığındaki katılımcıların %20'si, 32-38 yaş arasındaki katılımcıların %36.36'sı ve 40-46 yaş arasındaki katılımcıların %33.33'ü söz konusu fikri desteklemektedir. "Doğa ile uyumlu olmak" başlığı altında, 24-31 yaş aralığındaki katılımcıların %20'si, 32-38 yaş arasındaki katılımcıların %18.18'i bu fikri benimsemektedir. "Davranış değişikliği sağlamak" konusunda, 24-31 yaş aralığındaki katılımcıların %10'u, 32-38 yaş arasındaki katılımcıların %9.09'u ve 40-46 yaş arasındaki katılımcıların %33.33'ü bu görüşü desteklemektedir. "Çevre ahlakını öğretmek" başlığı altında, 24-31 yaş aralığındaki katılımcıların %10'u ve belirtilmeyen yaş aralığındaki katılımcıların %33.33'ü bu fikre destek vermektedir.

Çevre etiğinin öğretilmesi konusunda katılımcıların görüşleri ve öğrenim gördükleri üniversite değişkeni incelendiğinde, Dokuz Eylül Üniversitesi'nde öğrenim gören katılımcılar, "Gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakmak," "Küçük yaşlarda bilinç kazandırmak," "Doğa ile uyumlu olmak," ve "Davranış değişikliği sağlamak" konularında farklı oranlarda görüş bildirmişlerdir. Özellikle "Gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakmak" ve "Küçük yaşlarda bilinç kazandırmak" konularında yüksek oranda olumlu görüş beyan etmişlerdir. Ege Üniversitesi'nde öğrenim gören katılımcılar da benzer bir eğilim sergilemiştir, ancak "Doğa ile uyumlu olmak" ve "Davranış değişikliği sağlamak" konularında daha sınırlı bir olumlu görüş belirtmişlerdir.

Diğer üniversitelerde öğrenim gören katılımcılar arasında, özellikle "Doğa ile uyumlu olmak" ve "Davranış değişikliği sağlamak" konularında daha farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin, Celal Bayar Üniversitesi'nde öğrenim gören katılımcılar, "Doğa ile uyumlu olmak" ve "Davranış değişikliği sağlamak" konularında eşit oranda olumlu görüş bildirmişlerdir. Aynı

şekilde, İnönü Üniversitesi'nde öğrenim gören katılımcılar da "Küçük yaşlarda bilinç kazandırmak" konusunda olumlu görüşlerini yüksek bir oranda dile getirmişlerdir.

Görüşme formunun dokuzuncu sorusu olan eğitim programlarında çevre etiğine verilen önemin yeterliliği konusunda katılımcıların görüşleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4 Eğitim programlarında çevre etiğine verilen önemin yeterliliği hakkında katılımcıların görüşleri

	Eğitim programlarında çevre etiğine verilen önem yeterli midir	**Katılımcılar**	**n**
1	Hayır, yeterli değil	K1, K2, K3, K6, K7, K9, K10, K11, K12, K15, K16, K21, K22, K23	14
2	Çok yeterli bulmuyorum biraz daha geliştirilebilir	K4, K5, K8, K13, K14, K17, K18, K19, K20, K24	10
Toplam			24

Tablo 4'e göre, yüksek lisans öğrencilerinin %58,33'ü eğitim programlarında çevre etiğine verilen önemi yeterli bulmadığını belirtirken, %41,67'si yeterli bulmamakla birlikte biraz daha geliştirilebileceğini belirtmiştir. Hayır, yeterli değil olarak kodlanan katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Yeteri kadar önem verildiğini düşünmüyorum, ben sosyal bilgiler öğretmeniyim. Bu müfredata baktığımızda çevre sorunları konusunda en fazla 3 saatlik bir ders ayrılıyor. Burada çocuklara belli başlı şeyler verilip hızlı hızlı geçmemiz gerekiyor. Öğrenme için gözlem ve proje geliştirme adına bir planlama bir alan yok, ben sadece kendi alanımdan örnek verdiğimde bunu söyleyebilirim. Bu konuların ayrı bir ders olarak okutulması gerekir. Her disiplinin içerisinde de olması gerekir. Yaşantıya dayalı ögrenmelerin olması gerektiğini düşünüyorum teorik bilginin dışında. (K7)
- ✓ Kesinlikle düşünmüyorum. Mesela sınıflara zorunlu seçmeli ders olarak verildi. Sınav kaygısı derken formaliteden sınav yapıldı, fen bilgisi öğretmenlerine verildi. Uygulama ve pratik olmadı. Önceliklendirilmemesi olabilir. (K12)
- ✓ Hayır, hiç önem verilmiyor. Verilirse de bu yanlışlıkla verilmiş oluyor. Çevreye sahip çıkan bireylerin varlığı çevreyi önemsemeyen karar vericilerin bulunduğu bir ortamda karar vericiler açısından istendik insan tipi yetiştirmemektedir. (K15)
- ✓ Hayır açıkçası düşünmüyorum her ne kadar kitaplarda yer alsa da bence uygulama konusunda çok yeteriz kalıyoruz zorunlu bir ders olarak ayrı bir şekilde okutulması gerektiğini düşünüyorum. (K22)

Çok yeterli bulmuyorum biraz daha geliştirilebilir olarak kodlanan katılımcı görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

- ✓ Yeteri derecede önem verildiğini düşünmüyorum. Bugün canlı yaşamına zarar veren haberleri görmezdik. Yeteri kadar verilse idi. Tam bir bilinç gelişmiş durumda değil. (K8)
- ✓ İşlevde bir problem yok gibi gözükse de uygulamada çok eksiğimiz var. Bu bilinci oturtamadığımızı düşünüyorum. Uygulamaya yönelik bir çalışma yok denecek kadar az. Yapılandırmacı yaklaşımın getirisi olan bilgiyi yaşayarak öğrenme ise tamamen gerçekten uzak. (K14)

Erkek katılımcıların %66,67'si eğitim programlarında çevre etiğine yeterli önem verilmediğini düşünmektedir. Ayrıca, katılımcıların %33,33'ü ise mevcut durumu "çok yeterli bulmuyorum, biraz daha geliştirilebilir" şeklinde değerlendirmiştir. Bu sonuçlar, erkek katılımcıların çevre etiğinin eğitim programlarında daha fazla vurgulanması gerektiği konusunda bir farkındalık taşıdıklarını göstermektedir. Söz konusu bulgular, eğitim kurumlarının çevre etiği eğitimini güçlendirmeye yönelik politika ve programlarını gözden geçirmeleri için önemli bir bilgi kaynağı olabilir.

Kadın katılımcıların %55,56'sı eğitim programlarında çevre etiğine yeterli önem verilmediğini ifade etmiş, ayrıca %44,44'ü de mevcut durumu "çok yeterli bulmuyorum, biraz daha geliştirilebilir" şeklinde değerlendirmiştir. Bu sonuçlar, kadın katılımcıların çevre etiği eğitimine daha fazla vurgu yapılması gerektiği konusunda bir farkındalık taşıdıklarını göstermektedir. Eğitim kurumları için, çevre etiği eğitimini güçlendirmek ve çevresel değerlere daha fazla odaklanmak, kadın katılımcıların bu konudaki beklentilerini karşılayabilir ve çevre bilincinin artırılmasına katkı sağlayabilir.

Katılımcıların yaş aralıkları incelendiğinde, 24-31 yaş arası katılımcıların %50'si mevcut durumu yeterli bulmadığını ifade ederken, aynı yaş aralığındaki katılımcıların %50'si de "çok yeterli bulmuyorum, biraz daha geliştirilebilir" şeklinde görüş bildirmiştir. 32-38 yaş arası katılımcıların %75'i mevcut durumu yeterli bulmadığını belirtirken, %25'i aynı şekilde "çok yeterli bulmuyorum, biraz daha geliştirilebilir" yanıtını vermiştir. 40-46 yaş arasındaki katılımcıların ise %66,67'si eğitim programlarında çevre etiğine verilen önemi yetersiz bulduğunu ifade ederken, %33,33'ü de mevcut durumu biraz daha geliştirilebilir olarak değerlendirmiştir. "Belirtmeyen" kategorisinde yer alan katılımcıların %33,33'ü eğitim programlarında çevre etiğine daha fazla vurgu yapılması gerektiğini düşünmektedir. Bu

sonuçlar, yaş aralığına göre katılımcıların çevre etiği eğitimine yönelik algılarının farklılık gösterebileceğini ve bu konuda daha fazla çalışmanın gerekliliğini işaret etmektedir. Eğitim kurumları, çevre etiği öğretimini geliştirmek için bu farklılıkları dikkate alarak çeşitlendirilmiş yaklaşımlar benimseyebilirler.

Katılımcıların eğitim programlarında çevre etiğine verilen önem konusundaki görüşlerinin öğrenim gördükleri üniversite ile ilişkisi incelendiğinde, Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencileri arasında, eğitim programlarında çevre etiğine daha fazla vurgu yapılması gerektiğini düşünenlerin oranı %54,55 iken, "çok yeterli bulmuyorum, biraz daha geliştirilebilir" yanıtını verenlerin oranı %45,45 olduğu görülmektedir. Ege Üniversitesi öğrencilerinin %33,33'ü mevcut durumu yeterli bulmazken %66,67'si "biraz daha geliştirilebilir" şeklinde görüş belirtmiştir. Diğer üniversitelerde ise çevre etiğine verilen öneme yönelik farklılıklar gözlemlenmektedir. Örneğin, Anadolu Üniversitesi'nde eğitim gören katılımcıların tamamı "çok yeterli bulmuyorum, biraz daha geliştirilebilir" yanıtını vermiştir. Ordu Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesi'nde ise çevre etiğine daha fazla vurgu yapılması gerektiğini düşünenlerin oranı %100'dür. Diğer üniversitelerde ise benzer sonuçlar elde edilmiştir.

4.5. Çevre Etiği Yaklaşımları Konusunda Katılımcıların Görüşleri

Çevre etiği yaklaşımları teması içerisinde görüşme formunun 5. 6. ve 7. soruları alt temalar olarak belirlenmiştir.

S5. Çevre etiği konusunda yeni bir yaklaşım geliştirecek olsanız başlangıç içeriğiniz ne olurdu?

S6. Çevre etiği yaklaşımlarını birden fazla kılan unsurlar neler olabilir?

S7. Çevre etiği yaklaşımlarının birbirine benzer ve ayırt edici özellikleri neler olabilir. Açıklayabilir misiniz?

Ölçeğin beşinci sorusu olan yeni bir çevre etiği yaklaşımı geliştirecek olsanız başlangıç noktanız ne olurdu? sorusuna katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5 Yeni çevre etiği yaklaşımının odak noktası hakkında katılımcıların görüşleri

	Yeni çevre etiğinin odak noktası	Katılımcılar	n
1	Bütüncül yaklaşım	K5, K7, K8, K9, K18, K20	6
2	Evren merkezli yaklaşım	K2, K10, K13	3
3	Gelecek odaklı yaklaşım	K21, K22	2
4	Çocuk odaklı yaklaşım	K17, K23	2
5	Sağlık odaklı yaklaşım	K3, K6	2
6	Kültürel odaklı yaklaşım	K1	1
7	Türlerin yok olması odaklı yaklaşım	K4	1
8	Robotik bilim/Yapay zekâ odaklı yaklaşım	K14	1
9	Geçmiş veri kullanımına dayalı yaklaşım	K15	1
10	Siyasi/Politik odaklı yaklaşım	K19	1
11	Yenilenebilir enerji odaklı yaklaşım	K24	1

Tablo 5'e göre, katılımcıların büyük çoğunluğunun canlı ve cansız varlıklarında dahil olduğu, bütün çevre etiği yaklaşımlarının tek çatı altında toplandığı görüşünü benimsediği görülmektedir. Bütüncül olarak yaklaşımı savunan katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Ekosistem diye bir başlık atıp bütün paydaşları içine almaya çalışırdım. Çünkü sadece insan ve canlılardan ibaret değildir çevre bu yüzden ben ekosistem başlığı atardım. (K7)
- ✓ Bence hepsi tek başlık altında toplanmalı, hepsi kendi içerisinde önemli. İnsanlar çevreyi kullanarak geliştirmesi gerekir. Geri dönüşü olmayan şeylerde çevre yok sayılmamalı. Hepsi kendi içinde ayrı ayrı önemli noktaları var. (K8)
- ✓ İçerik olarak alacağım konulardan biri doğa hakları olurdu. Bir tanesi de cansız varlıkların haklar olurdu. Doğaya verilen zararlar nasıl mesela ağaçların kesilmesi, çevre kirliliği denizlere çöp atılması bunların çözümü için yapabileceğim bir içerik olurdu. Ayrıca yeryüzündeki etiği olmak üzere bir başlık altında incelerdim. Hepsini bir arada toplardım yani. (K20)

Çevre etiğinin sadece dünya ile sınırlı olmaması, evreni de kapsamasını düşünen katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Çevre uzay yönünde meta dünyalar olarak düşünmek gerekir 2023 dünyası için. uzay meta dünyası güç teknolojileri çerçevesinde çevre etiğinin genişlemesini isterdim. (K2)

- ✓ Bu 5 başlık fazla bir açık bırakmıyor gibi. Evren merkezli yaklaşım olabilir hepsini kapsayacak şekilde ya da atmosfer. (K10)
- ✓ Sadece dünya merkezli değil evren merkezli bir yaklaşım ele alırdım. Hem insan merkezli hem de diğer cansız nesnelerle birlikte uzay ve evreni de ele alan bir düşünce ortaya koyardım. (K13)

Erkek katılımcıların çevre etiği yaklaşımları arasında en yaygın olarak "evren merkezli" ile "geçmiş veri kullanımına dayalı" yaklaşımlara daha fazla vurgu yapma eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Her iki yaklaşım için de katılımcıların olumlu bir tutum sergilediği görülmektedir. Ayrıca, "bütüncül yaklaşım", "gelecek odaklı yaklaşım", "robotik bilim/yapay zekâ odaklı yaklaşım" gibi diğer yaklaşımlara da katılımcılar arasında ilgi bulunmaktadır. Ancak bazı yaklaşımlar, özellikle "çocuk odaklı yaklaşım", "sağlık odaklı yaklaşım", "kültürel odaklı yaklaşım", "türlerin yok olması odaklı yaklaşım", "siyasi/politik odaklı yaklaşım" ve "yenilenebilir enerji odaklı yaklaşım" gibi yaklaşımlara karşı ilgi düşüktür. Bu sonuçlar, yeni çevre etiği yaklaşımlarının odak noktalarına yönelik katılımcı görüşlerinin çeşitlilik gösterdiğini ve bireyler arasında tercih farklılıkları olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların yaş aralığı dikkate alındığında, 24-31 yaş arası katılımcılar arasında "bütüncül yaklaşım" ve "evren merkezli yaklaşım" yaklaşımları öne çıkmaktadır. Bu yaş grubundaki katılımcılar, çevre etiği açısından bütüncül bakış açısına ve evren merkezli bir perspektife daha fazla vurgu yapmaktadır. 32-38 yaş arası katılımcılar arasında ise "bütüncül yaklaşım" ve "çocuk odaklı yaklaşım" yaklaşımları dikkat çekmektedir. Bu yaş aralığındaki katılımcılar, çevre etiğinde hem tüm sistemleri içeren bir bakış açısına hem de gelecek nesilleri önemseyen bir yaklaşıma daha fazla ilgi göstermektedir. 40-46 yaş arası katılımcılar arasında ise "bütüncül yaklaşım", "evren merkezli yaklaşım" ve "geçmiş veri kullanımına dayalı yaklaşım" yaklaşımları görülmektedir. Bu yaş grubundaki katılımcılar, çevre etiği konusunda farklı odak noktalarına sahiptir.

Katılımcıların çalışma durumu değişkeni incelendiğinde, çalışan katılımcılar, çoğunlukla "Bütüncül Yaklaşım" ve "Gelecek Odaklı Yaklaşım" gibi pozitif ve geniş kapsamlı çevre etiği yaklaşımlarını benimsemekte ve gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakmanın önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, çocukların erken yaşlarda çevresel farkındalık kazanmasını ve sağlıkla ilgili çevresel meselelere odaklanmayı desteklemektedirler. Öte yandan, "Çalışmıyor" grup katılımcıları, daha çok "Evren Merkezli Yaklaşım," "Türlerin Yok Olması Odaklı Yaklaşım," "Robotik Bilim/Yapay Zeka Odaklı Yaklaşım" gibi daha özgül ve sınırlı

çevre etiği yaklaşımlarına ilgi göstermektedir. Bu grup, genellikle daha dar bir perspektife sahipken, özellikle türlerin korunmasına ve teknolojinin etik boyutlarına odaklanmaktadır.

Ölçeğin altıncı sorusu olan "çevre etiği yaklaşımlarının birden fazla ögeyi barındırmasına etken nelerdir?" ifadesine katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6 Çevre etiği yaklaşımlarını birden fazla kılan unsurlara ait katılımcıların görüşleri

	Birden fazla çevre etiği yaklaşımlarını oluşturan unsurlar	**Katılımcılar**	**n**
1	İnsanların farklı düşünce yapıları	K1, K5, K6, K7, K8, K9, K12, K15, K16, K22, K24	11
2	Dönemin ihtiyaçlarının farklılığı	K12, K13, K14, K17, K18, K19	6
3	Etkilenen yapıların farklılığı	K10, K11, K20, K21, K23	5
4	Çevre etiğinin çok boyutlu yapısı	K2, K3, K4, K16	4

Tablo 6'ya göre, birden fazla çevre etiği yaklaşımlarını oluşturan unsurlar hakkında en yüksek orana sahip görüşler sırasıyla, insanların farklı düşünce yapıları, dönemin ihtiyaçlarının farklılığı, etkilenen yapıların farklılığı ve çevre etiğinin çok boyutlu yapısı şeklindedir. Öğretmen adaylarından bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Çünkü bir insanın bir tane düşüncesi olursa 2 insanın 2 düşüncesi olur 8 milyar kişiyiz dünyada 8 milyar farklı düşünce demek. bu farklı konuları ihtiyaç olarak gören insanlara bağlı 8 milyar insanın 8 milyar zihni var dolayısıyla bundan dolayı olabilir diyorum. kültürel ve sosyal ögeler de işin içine girmiş olabilir. (K1)
- ✓ Çevre etiğinin çok fazla boyutu var, bu nedenle tek bir şeye odaklanmakta doğru olmaz. (K3)
- ✓ Çevre etiği ispatlanabilir bir özelliği yok, bir matematik ya da kimya değil. Etik de insandan insana farklılık gösterebilen bir olgu yoruma açık farklı görüşleri ifade edecek bir olgu olduğunu düşünüyorum, bu yüzden (K5)
- ✓ Çevre insanın gördüğü kadardır, hangi pencereden bakarsan o kadarını görebilirsin dolayısı ile farklı görüşleri olması kadar normal bir şey bu. (K6)
- ✓ Farklı dönemlerde ortaya atılmış, kronolojik sıra gibi. İnsanlarda çevre bilinci geliştikçe bu konudaki fikirlerde daha da genişletilmiş olabilir. (12)
- ✓ Yaklaşımların hangi zaman ve koşulda öne çıktığı ile alakalı olabilir. İnsan merkezi yaklaşım 2. Dünya savaşı sonrası gibi mesela. Hümanist düşünceler içeriyor. Canlı merkezci yaklaşım 19. yy sanayi devriminin daha çok hissedildiği bir dönem olabilir.

Çevre yaklaşımı çevre sorunlarından gelecek ise sürdürüle birlikle alakalı, acı merkezci yaklaşımı mantıklı bulamadım. Bir toplum acı çekmiyor olabilir. Bir Afrika ülkesinde ya da Ortadoğu'da ya da ülkemizde bir fabrikanın acılısı veya bir madenin acılısı acı vermiyor olabilir .Bu bağlamda acı merkezci yaklaşım sınırlı ve kısıtlı geldi bana. (K13)

- ✓ Dönemsel olarak insanların değişken ihtiyaçları diyebilirim. (14)
- ✓ Açıkçası bunun cevabını bilmiyorum ama bu konuda bence de tek başlık olarak ele alınabilirdi ama herkesin düşüncesi çözüm noktası farklı bu nedenle olabilir. Herkes aynı düşünmüyor ve bence birçok unsur olduğu için olabilir. (K16)

Çevre etiği yaklaşımlarını birden fazla kılan unsurlar konusunda erkek katılımcıların görüşleri, "İnsanların farklı düşünce yapıları" ve "Dönemin ihtiyaçlarının farklılığı" gibi insan merkezli unsurları vurgulamışlardır. Bu, çevre etiğinin, bireylerin düşünce yapılarına ve toplumun değişen ihtiyaçlarına uyum sağlama yeteneği ile şekillendiğine dair bir işarettir. İnsanların farklı bakış açılarına sahip olması ve zamanla değerlerin ve önceliklerin değişmesi, çevre etiği yaklaşımlarının karmaşıklığını artırabilir. İkinci olarak, "Etkilenen yapıların farklılığı" ve "Çevre etiğinin çok boyutlu yapısı" gibi çevresel unsurların farklılıklarını vurgulayan katılımcılar, çevre etiğinin sadece insanlar arasındaki farklılıklardan değil, aynı zamanda doğal ve kültürel çevrenin karmaşıklığından kaynaklanan çoklu boyutlara sahip olduğunu belirtmektedirler. Bu, çevre etiği alanının, biyolojik çeşitlilikten ekonomik faktörlere kadar geniş bir yelpazede incelenmesi gereken karmaşık bir konu olduğunu yansıtmaktadır.

Kadın katılımcılar ise, "İnsanların farklı düşünce yapılarını vurgulamışlardır. Bu, çevre etiği yaklaşımlarının, bireylerin farklı düşünce yapılarına saygı duyma ve bu farklılıkları anlama gerekliliğini yansıtmaktadır. Farklı insan grupları arasındaki kültürel, dini veya ideolojik farklılıklar, çevre etiği yaklaşımlarının çeşitliliğine katkıda bulunabilir. Diğer yandan katılımcılar "Dönemin ihtiyaçlarının farklılığı" ve "Etkilenen yapıların farklılığı" gibi çevresel unsurların farklılıklarına dikkat çekmektedirler. Bu, çevre etiğinin belirli bir dönemin veya bölgenin ihtiyaçlarına ve çevresel koşullarına bağlı olarak şekillenebileceğini göstermektedir. Her coğrafyanın kendine özgü çevresel sorunları ve kaynakları vardır ve bu da çevre etiği yaklaşımlarını çeşitlendirebilir. Son olarak, katılımcılar "Çevre etiğinin çok boyutlu yapısını vurgulamışlardır. Bu, çevre etiğinin sadece insanlar arasındaki farklılıklardan değil, aynı zamanda doğal dünya ile insan etkileşiminin karmaşıklığından kaynaklanan çoklu boyutlara

sahip olduğunu yansıtmaktadır. Biyolojik çeşitlilikten ekonomik faktörlere kadar bir dizi faktör, çevre etiği konularını etkileyebilir.

Katılımcılar, çevre etiği yaklaşımlarının çok boyutlu yapısını dört ana kategori altında değerlendirmişlerdir. İlk olarak, katılımcılar "İnsanların farklı düşünce yapıları"nın çevre etiği yaklaşımlarının çeşitlenmesine katkı sağladığını vurgulamışlardır. Bu, farklı yaş gruplarının çevresel konulara farklı perspektiflerle yaklaşabileceğini ve bu yaklaşımların çeşitliliğe yol açabileceğini göstermektedir. Özellikle 40-46 yaş arası katılımcıların, bu kategoride daha fazla çeşitlilik taşıdığı gözlemlenmektedir. İkinci olarak, katılımcılar "Dönemin ihtiyaçlarının farklılığı"nın çevre etiği yaklaşımlarını etkilediğini belirtmişlerdir. Bu, farklı yaş gruplarının kendi dönemlerindeki çevresel ihtiyaçları farklı şekillerde değerlendirebileceğini göstermektedir. Özellikle 40-46 yaş arası katılımcılar, bu kategori altında daha fazla fikir sunmuşlardır. Üçüncü olarak, katılımcılar "Etkilenen yapıların farklılığı"nın çevre etiği yaklaşımlarını çeşitlendirebileceğine dikkat çekmişlerdir. Bu, farklı yaş gruplarının çevresel etkilerin farklı alanlarını vurgulayabileceğini göstermektedir. Son olarak, katılımcılar "Çevre etiğinin çok boyutlu yapısı"nın önemini vurgulamışlardır. Bu, çevre etiği konularının sadece tek bir boyuttan değil, birçok farklı boyuttan etkilendiğini ve bu çok boyutluluğun yaş grupları arasında farklı vurgular yaratabileceğini yansıtmaktadır.

Ölçeğin yedinci sorusunun ilk kısmı olan çevre etiği yaklaşımlarının birbirine benzer özellikleri hakkında katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7 Çevre etiği yaklaşımlarının birbirine benzer özellikleri hakkında katılımcıların görüşleri

Çevre etiği yaklaşımlarının benzer özellikleri	**Katılımcılar**	**n**
1 Canlı merkezci	K1, K2, K7, K8, K11, K13, K17, K18, K19, K24	10
2 Çevre merkezci	K9, K10, K16, K23	4
3 Sürdürülebilirlik	K3, K5	2
4 Pozitif bakış açısı	K6	1
5 Belirtilmeyen	K4, K12, K14, K15, K20, K21, K22	7
Toplam		24

Tablo 7'ye göre, katılımcıların %41,66'sı canlı merkezci, %16,66'sı ise çevre merkezci yaklaşımı çevre etiği yaklaşımlarının ortak noktası olarak göstermişlerdir. Katılımcıların %21,6'sı ise çevre etiği yaklaşımlarının ortak noktası konusunda fikir beyan etmemiştir.

Erkek katılımcılar, çevre etiği yaklaşımlarını beş farklı kategoriye ayırmışlardır. İlk olarak, "Canlı merkezci" bir yaklaşımı benimseyen katılımcılar, çevre etiğini canlı organizmaların korunmasına odaklanan bir perspektif olarak görmektedirler. Bu yaklaşımın, çevre etiğinin öncelikle biyoçeşitliliği ve ekosistemlerin korunmasına yönelik olduğunu vurgulamaktadırlar. İkinci olarak, "Çevre merkezci" yaklaşımı benimseyen katılımcılar, çevre etiğini doğal kaynakların ve ekosistemlerin korunmasına odaklanan bir bakış açısı olarak görmektedirler. Bu yaklaşım, insan etkinliklerinin çevreye olan etkisini azaltmayı ve doğal dengenin korunmasını önemsemektedir. Diğer taraftan, "Sürdürülebilirlik" veya "Pozitif bakış açısı" yaklaşımını benimseyen katılımcılar bulunmamaktadır, bu da bu özel yaklaşımların erkek katılımcılar arasında popüler olmadığını göstermektedir. Son olarak, bazı katılımcılar görüşlerini belirtmemişlerdir veya belirsizliklerini ifade etmişlerdir. Bu, çevre etiği konularının karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü yansıtan bir sonuç olabilir.

Kadın katılımcılar, çevre etiğini beş farklı kategoriye ayırmışlardır. İlk olarak, "Canlı merkezci" bir yaklaşımı benimseyen katılımcılar, çevre etiğini canlı organizmaların korunmasına odaklanan bir perspektif olarak görmektedirler. Bu yaklaşım, biyoçeşitliliği ve ekosistemlerin önemini vurgulamaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı bu perspektifi benimsemiştir. İkinci olarak, "Çevre merkezci" yaklaşımı benimseyen katılımcılar, çevre etiğini doğal kaynakların ve ekosistemlerin korunmasına odaklanan bir bakış açısı olarak görmektedirler. Bu yaklaşım, insan etkinliklerinin çevreye olan etkisini azaltmayı ve doğal dengenin korunmasını önemsemektedir. Ancak, bu yaklaşımı benimseyen katılımcılar, "Canlı merkezci" katılımcılara göre daha azdır. Üçüncü olarak, bazı katılımcılar "Sürdürülebilirlik" yaklaşımını benimsemiştir. Bu yaklaşım, insan etkinliklerinin uzun vadeli çevresel etkilerini düşünmeyi ve kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmayı öncelikli olarak ele almaktadır. Dördüncü olarak, "Pozitif bakış açısı" yaklaşımını benimseyen katılımcılar bulunmaktadır. Bu yaklaşım, çevre etiğini olumlu değişiklikler ve çözüm odaklı bir perspektif olarak ele almaktadır. Son olarak, bazı katılımcılar görüşlerini belirtmemişlerdir veya belirsizliklerini ifade etmişlerdir. Bu, çevre etiği konularının karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü yansıtan bir sonuç olabilir.

Katılımcılar çevre etiği konularını dört farklı kategoriye ayırmışlardır. Katılımcıların yaş aralıklarına göre bu kategorileri benimseme durumları şu şekildedir. İlk olarak, "Canlı merkezci" yaklaşımı benimseyen katılımcılar, çevre etiğini canlı organizmaların korunmasına odaklanan bir perspektif olarak görmektedirler. Bu yaklaşım, biyoçeşitliliği ve ekosistemlerin önemini vurgulamaktadır. 24-31 yaş arasındaki katılımcılar arasında bu yaklaşımı

benimseyenlerin oranı %30, 32-38 yaş aralığındakilerde %37,50 ve 40-46 yaş aralığındakilerde %33,33 olarak görünmektedir. İkinci olarak, "Çevre merkezci" yaklaşımı benimseyen katılımcılar, çevre etiğini doğal kaynakların ve ekosistemlerin korunmasına odaklanan bir bakış açısı olarak görmektedirler. 24-31 yaş aralığındaki katılımcılar arasında bu yaklaşımı benimseyenlerin oranı %20, 32-38 yaş aralığındakilerde %25 olarak görünmektedir. Üçüncü olarak, "Sürdürülebilirlik" yaklaşımını benimseyen katılımcılar bulunmaktadır. Bu yaklaşım, insan etkinliklerinin uzun vadeli çevresel etkilerini düşünmeyi ve kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmayı öncelikli olarak ele almaktadır. Ancak, bu yaklaşımın 40-46 yaş aralığındaki katılımcılar arasında görünmediği gözlenmektedir. Son olarak, bazı katılımcılar görüşlerini belirtmemişlerdir veya belirsiz açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu, çevre etiği konularının karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü yansıtan bir sonuç olabilir.

Aktif olarak bir meslekte çalışan katılımcıların, çevre etiği konularını dört farklı kategoriye ayırmışlardır. İlk olarak, "Canlı merkezci" yaklaşımı benimseyen katılımcıların sayısı oldukça fazladır. Bu katılımcılar, çevre etiğini canlı organizmaların korunmasına odaklanan bir perspektif olarak görmektedirler. Bu yaklaşım, biyoçeşitliliği ve ekosistemlerin önemini vurgulamaktadır. Çalışan katılımcıların %50'si bu yaklaşımı benimsemektedir. İkinci olarak, "Çevre merkezci" yaklaşımı benimseyen katılımcılar, çevre etiğini doğal kaynakların ve ekosistemlerin korunmasına odaklanan bir bakış açısı olarak görmektedirler. Ancak, bu yaklaşımı benimseyen katılımcıların oranı %14,29'dur, yani daha az sayıdadır. Üçüncü olarak, "Sürdürülebilirlik" yaklaşımını benimseyen katılımcılar arasında çalışan bir kişi bulunmamaktadır. Bu yaklaşım, insan etkinliklerinin uzun vadeli çevresel etkilerini düşünmeyi ve kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmayı öncelikli olarak ele almaktadır. Son olarak, bazı katılımcılar görüşlerini belirtmemişlerdir veya belirsiz açıklamalarda bulunmuşlardır. Söz konusu durum, çevre etiği konularının karmaşıklığını ve multidisipliner yönünü yansıtan bir sonuç olabilir.

Aktif olarak bir meslekte çalışmayan katılımcıların iki ana görüşü benimsediği görülmektedir. İlk olarak, "Canlı merkezci" yaklaşım %30'luk bir orana sahiptir. Söz konusu durum, bu katılımcıların çevre etiğini canlı organizmaların ve ekosistemlerin korunmasına odaklanan bir perspektif olarak gördüklerini göstermektedir. İkinci olarak, "Çevre merkezci" yaklaşımı benimseyen katılımcıların oranı %20'dir. Bu katılımcılar, çevre etiğini doğal kaynakların ve ekosistemlerin korunmasına odaklanan bir bakış açısı olarak değerlendirmektedirler. Ayrıca, "Sürdürülebilirlik" ve "Pozitif bakış açısı" yaklaşımlarını

benimseyen katılımcılar da bulunmaktadır ve bu katılımcılar arasında eşit bir dağılım söz konusudur (%20). Sürdürülebilirlik yaklaşımı, uzun vadeli çevresel etkileri düşünmeyi ve kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmayı vurgularken, pozitif bakış açısı, olumlu çevresel değişikliklere odaklanmayı ifade etmektedir.

Ölçeğin yedinci sorusunun ikinci kısmı olan çevre etiği yaklaşımlarının birbirinden ayırt edici özellikleri hakkında katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8 *Çevre etiği yaklaşımlarının birbirinden ayırt edici özellikleri hakkında katılımcıların görüşleri*

Çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özellikleri	**Katılımcılar**	**n**
1 Farklı odak noktaları	K2, K5, K6, K7, K9, K10, K11, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24	17
2 Politik yön	K13	1
3 Belirtilmeyen	K1, K3, K4, K8, K12, K14	6
Toplam		24

Tablo 8'e göre, çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici noktası katılımcıların %70,83'ü tarafından farklı odak noktalarının olması şeklinde belirtirken, %25'i ise çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici noktası konusunda fikir beyan etmemiştir. Çevre etiği yaklaşımlarının birbirine benzer ve ayırt edici özellikleri konusunda bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Benzer olarak insana sağladığı fayda farklılıkları olan şey ise insanı ilk bencil olarak yer alması, daha sonra doğayı fark etmesi, daha sonra geçimin kaçınılmaz olduğunu fark edip canlılarla entegre olup daha yaşanılabilir bir dünyanın olduğunu fark etmesidir. en sonda ise gelecek dünyadan itibaren insanların özellikle bu düşüncenin olduğu kanaatindeyim. en sonda ise insanlar hümanizm çerçevesinde acı verenin kötü, mutluluk verenin iyi olarak ayrıldığı kanaatindeyim. (K2)
- ✓ Benzer yaklaşım etik durumu söz konusu bu etik çerçevesinde yani çevreyi koruma çerçevesinde çevrenin şu anki durumunun sürdürülebilirlik merkezinde mutabık olmuş durumda farklı yönlerine bakacak olursak merkeze aldıkları şeyler bakımından değişkenlik gösterir özne ayrı olsa da amaç aynı olması özelliğini gösteriyor. (K5)
- ✓ Bu yaklaşımların benzer olması sanırım hepsi çevre ile unsurlara karşı duyarlı olması gerektiğin söylüyor. Duyarlılık çıkış noktası farklı olan ise hepsinin grubu farklı kimisi insan kimisi çevre vb. (K16)

- ✓ Bu yaklaşımların benzer yönü hepsinin merkezinde bir canlı olması birbirinden ayıran farklı yönlerin ise hepsi de canlıların başka bir türüyle ilgilenmesidir. (K18)

Erkek katılımcıların çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özellikleri hakkındaki görüşleri incelendiğinde, katılımcıların %66,67'si, çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özelliklerinin farklı odak noktalarından kaynaklandığını düşünmektedir. Bu, çevre etiğinin farklı perspektiflerle ele alınabileceği ve bu perspektiflerin yaklaşımları şekillendirebileceği fikrini yansıtmaktadır. Katılımcılar, çevre etiğinin canlı organizmaların korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı veya diğer farklı önceliklerle ilişkilendirilebileceğini düşünmektedirler. Diğer bir önemli nokta, bir katılımcının (%16,67) çevre etiği yaklaşımlarının politik yönlerini vurgulamasıdır. Bu katılımcı, çevre etiğinin politik kararlar, yönetmelikler ve politika oluşturma süreçleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu düşünmektedir. Bu, çevre etiği konularının sadece bireysel değerlerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve politik düzeyde de büyük bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Son olarak, bir katılımcı belirsiz açıklamalarda bulunmuştur (%16,67). Bu, çevre etiği konularının karmaşıklığını ve bazen net bir görüş ifade etmenin zorluğunu yansıtmaktadır.

Kadın katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%72,22), çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özelliklerinin farklı odak noktalarından kaynaklandığını düşünmektedir. Bu, çevre etiği konularının çeşitli açılardan ele alınabileceği ve farklı perspektiflerin bu yaklaşımları şekillendirebileceği fikrini yansıtmaktadır. Katılımcılar, çevre etiğinin canlı organizmaların korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı veya diğer farklı önceliklerle ilişkilendirilebileceğini düşünmektedirler. Bu, çevre etiğinin çok yönlü ve geniş bir kapsama sahip olduğunu göstermektedir. Verilerin dikkat çekici bir yanı, katılımcıların politik yönleri çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özellikleri olarak görmedikleridir. Bu, katılımcıların çevre etiğini daha çok bireysel ve etik bir çerçevede ele aldıklarını, politik boyutlarına daha az vurgu yaptıklarını göstermektedir.

24-31 yaş aralığındaki katılımcıların %60'ı, çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özelliklerinin farklı odak noktalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu yaş grubundaki katılımcılar, çevre etiğinin farklı bakış açılarına ve önceliklere sahip olabileceğine inanmaktadır. Bununla birlikte, politik yönleri çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özellikleri olarak görmemişlerdir. Ayrıca, bu yaş aralığındaki katılımcıların %40'ı belirtilmeyen bir görüş bildirmiştir. 32-38 yaş aralığındaki katılımcılar arasında, çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özellikleri konusundaki görüşlerin daha belirgin olduğu görülmektedir. Bu yaş grubundaki katılımcıların %87,50'si farklı odak noktalarının çevre etiği

yaklaşımlarının anahtar özelliği olduğunu ifade etmiştir. Politik yönleri çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özellikleri olarak görmeyen bir yaş aralığı olmuştur. Ayrıca, bu yaş aralığındaki katılımcıların sadece %12,50'si belirtilmeyen bir görüş bildirmiştir. 40-46 yaş aralığındaki katılımcılar arasında ise farklı odak noktalarının çevre etiği yaklaşımlarının ayırt edici özellikleri olduğu konusunda yaygın bir görüş bulunmaktadır. Bu yaş grubundaki katılımcıların tamamı (%100) farklı odak noktalarının çevre etiği yaklaşımlarını şekillendiren temel faktörler olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan politik yönleri ayırt edici özellikler olarak gören veya belirtilmeyen görüş beyan eden katılımcılar bulunmamaktadır.

4.6. Benimsenen Çevre Etiği Yaklaşımı Konusunda Katılımcıların Görüşleri

Benimsenen çevre etiği yaklaşımı teması içerisinde görüşme formunun dördüncü sorusu alt tema olarak belirlenmiştir.

S4. Aşağıda verilen ve çalışmamızda ele alınması planlanan çevre etiği yaklaşımlarından sizin için en anlamlısı hangisidir. Açıklayabilir misiniz?

-İnsan merkezci yaklaşım (antroposentrik)

-Çevre merkezci yaklaşım (ekosentrik/bütüncül/holistik)

-Canlı merkezci yaklaşım (biyosentrik)

-Acı merkezci yaklaşım

-Gelecekçi yaklaşım (fütürist)

Bunun sebebi nedir?

Çevre etiği yaklaşımlarından en anlamlı olan yaklaşımın hangisi olduğunun belirtilmesi istenen görüşme formunun dördüncü sorusu kapsamında, insan ve acı merkezci yaklaşımları hiç tercih edilmemiştir. Katılımcılardan %33,34'ü canlı merkezci, %29,16'sı çevre merkezci, %12,5'i çevre ve canlı merkezci ve %12,5'i gelecekçi yaklaşımı benimsediklerini bildirmiştir. Katılımcıların %12,5'i ise görüş bildirmemiştir. En anlamlı yaklaşımın çevre merkezci yaklaşım olduğunu belirten öğretmen adaylarına ilişkin bilgiler Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9 Çevre merkezci yaklaşımı benimseyen öğretmen adayları ve benimseme sebebine ait bilgiler

Çevre merkezci yaklaşımı benimseme sebebi		Katılımcılar	n
1	Kapsamının geniş olması	K8, K11, K16, K20, K22	5
2	İnsan olmadan da doğanın yaşanabilir yer olması	K3	1
3	Ahlaki standardın yükseltilmesine katkı sağlaması	K15	1
Toplam			7

Tablo 9'a göre, katılımcıların %29,16'sı çevre merkezci yaklaşımı benimsemiştir. Katılımcıların çevre merkezci yaklaşımı benimsemelerinde en kapsayıcı etik yaklaşım olduğunu düşünmeleri etkili olmuştur. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Çevre merkezci yaklaşım bana daha yakın doğadaki bütün unsurlar insanlar olmadan da devam edebilir. Bu nedenle çevre merkezci yaklaşımı kendime daha yakın buluyorum. (K3)
- ✓ Çevre merkezci bence. Çünkü bütüncül çevre olarak bakıyor. Sadece canlıların korunması olarak görmüyor hem canlıları korumak hem onların çevrelerine saygı duymak hem de canlı cansız tüm ekolojik bilimlere ve onların değerlerine karşı sorumluluk yaşaması gerekmektedir. Diğer varlıkların haklarını da içerisine almıştır daha fazla kapsamını genişletmiştir. Canlılara atfedilen değerlerde sadece cansız varlıkları da genişletmesi bana göre en güzel yanı canlı ve cansız her şey çevre olarak önemlidir. İnsana hizmet ettikleri için önemli değildir. Doğadaki her şey değerlidir bunları korumakta bizim öncelikli görevimizdir. Çünkü çevre merkezci yaklaşımda evrendeki her şey kıymetlidir. Diğer ekosistemdeki yaşam döngünün bir bileşenidir. Çevre merkezci yaklaşıma önem verirsek doğadaki bütün döngülerin daha sağlıklı oluşmasına yardımcı oluruz. İnsan hiçbir zaman doğanın efendisi değildir sadece ekosistemin bir parçasıyız. (K20)

En anlamlı yaklaşımın canlı merkezci yaklaşım olduğunu belirten katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10 Canlı merkezci yaklaşımı benimseyen katılımcılar ve benimseme sebebine ait bilgiler

	Canlı merkezci yaklaşımı benimseme sebebi	Katılımcılar	n
1	Kapsamının geniş olması	K9, K10, K12	3
2	Adil olması	K1	1
3	Sürdürülebilir olması	K5	1
4	Sistematik olması	K14	1
5	Odak noktasının canlı olması	K19	1
6	Ekolojik denge	K21	1
Toplam			8

Tablo 10'a göre, katılımcıların %33,34'ü canlı merkezci yaklaşımı benimsemiştir. Katılımcıların canlı merkezci yaklaşımı benimsemesinde en kapsayıcı etik yaklaşım olduğunu düşünmelerinin etkili olduğu görülmektedir. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Canlı merkezci yaklaşım sanırım. Ben bu yaklaşımı kendi düşünce sistemime yakın buldum. daha adaletli olduğunu düşünüyorum. (K1)
- ✓ Canlı merkezci yaklaşımı önemserim sebebi ise sadece insan olarak değil de diğer unsurları da düşündüğümüz zaman korunması adına ekolojik sistemin zarar görmemesi adına çalışmalar yapılması gerektiğini düşünüyorum. (K21)

En anlamlı yaklaşımın çevre ve canlı merkezci yaklaşımın birlikte olduğunu belirten katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11 Çevre ve canlı merkezci yaklaşımı birlikte benimseyen katılımcılar ve benimseme sebebine ait bilgiler

	Çevre ve canlı merkezci yaklaşımı birlikte benimseme sebebi	Katılımcılar	n
1	Ekolojik denge	K4, K23	2
2	Kapsamının geniş olması	K13	1
Toplam			3

Tablo 11'e göre, katılımcıların %12,50'si çevre ve canlı merkezci yaklaşımı birlikte benimsemiştir. Katılımcıların çevre ve canlı merkezci yaklaşımı birlikte benimsemesinde ekolojik dengeye en uygun etik yaklaşım olarak düşünmelerinin etkili olduğu görülmektedir. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Çevre ve Canlı merkezciyi üst sıralara aldım. Biz bu dünyada yasıyoruz. İnsan diğer canlılardan farklı ama bu üstün olduğumuzu göstermez. Bu sebeple canlı ve çevre merkezci yaklaşımı daha doğru buluyorum. Devamlılık ve süreklilik acısından daha önemli diye düşünüyorum. Bir denge var ekolojik denge onun korunması gerektiğini düşünüyorum. (K4)
- ✓ Bütün yaklaşımlar kendi acısından yoğunlaştığı bir alan var ancak bana daha genellenebilir olması açısından canlı merkezci yaklaşım daha çok çevreyi anlamlandırma açım var. Çevre merkezci yaklaşımı da benimseyebilirim. Bizim hayatımız içerisindeki birçok konuda çevre etiğini bilmemiz gerekiyor. (K13)

En anlamlı yaklaşımın gelecekçi merkezci yaklaşım olduğunu belirten katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12 Gelecekçi yaklaşımı benimseyen katılımcılar ve benimseme sebebine ait bilgiler

Gelecekçi yaklaşımı benimseme sebebi		Katılımcılar	n
1	Gelecek endişesi	K6, K7	2
2	Sorunların çözümündeki zaman ihtiyacı	K24	1
3	Kapsamının geniş olması	K18	1
Toplam			3

Tablo 12'de göre, katılımcıların %12,50'si gelecekçi yaklaşımı benimsemiştir. Katılımcıların gelecekçi yaklaşımı benimsemesine sebep olan en büyük etkenin gelecek endişesi olduğu belirtilmiştir. Bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Bu başlıkları bilmeden gelecek üzerinde düşünmüştüm bunun sebebi öncelikten en uzak başlık olduğu için düşünüyorum. Gelecekte var olan bütün canlıları kapsıyor o yüzden bence o. (K6)
- ✓ Gelecekçi yaklaşım, hepsini kapsıyor geleceğe taşınabilmesi açısından canlı ve cansız bütün unsurlara bilinçli bir şekilde yaklaşılması gerekmektedir. (K18)

4.7. Çevre Etiği Davranışı Konusunda Katılımcıların Görüşleri

Çevre etiği davranışı teması içerisinde görüşme formunun sekizinci sorusu alt tema olarak belirlenmiştir.

S8. Çevre etiğine dair eğitim alan bir bireyin tutum ve davranışlarında nasıl değişimler gözlenebilir?

Ölçeğin sekizinci sorusu olan çevre etiği eğitimi sonucu bireyin tutum ve davranışlarındaki değişim konusunda katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13 Çevre etiği eğitimi sonucu bireyin tutum ve davranışlarındaki değişim konusunda katılımcıların görüşleri

	Çevre etiği eğitimi sonucu bireyin tutum ve davranışlarındaki değişim	**Katılımcılar**	**n**
1	Çevreye duyarlılığı artar	K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K14, K16, K17, K18, K19, K20, K22, K23, K24	20
2	Canlılara saygısı artar	K1, K6, K8, K9, K19, K20, K21	7
3	Toplumu olumlu etkiler	K7, K14, K17, K22, K24	5
4	Gelecek nesilleri olumlu etkiler	K2, K11	2
5	Eğitim tek başına etkilemez	K15	1

Tablo 13'e göre, çevre etiği eğitiminin bireylerdeki tutum ve davranışlarına etkisi hakkında en yüksek orana sahip görüş çevreye olan duyarlılığın artacağı yönündedir. Diğer görüşler sırasıyla, canlılara saygının artması, toplumu olumlu yönde etkilemesi ve gelecek nesilleri olumlu yönde etkilemesi şeklindedir. Katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

- ✓ Bir çocuğa çöp atmayı öğretmişsek birçok şeyi başarmış oluruz. Sadece 1 çöpü atarak kaç tane olayı engellediğini, kritik dönemlerde değer ve yargılar olarak anlatmayı başarabilirsek kuşkusuz çocuğun tutum ve davranışlarında değişim olur. İlerleyen süreçte birey olduğunda da kendi çocuğunda da süregelen davranışlar oluşturacağını düşünüyorum. (K2)
- ✓ Farklı davranışlar görebiliriz. En basitinden çevre duyarlılığının geliştirmesi çevreyi kirletici unsurları daha farklı kullanması geri dönüşüm tesislere bırakması, bunlar birinci ikinci üçüncü akademik öğrencilerde sıklıkla karsımıza çıkar. Ancak lisans ve üstü eğitimlerde bu çevre ile alakalı projeler geliştirilebilmeli geri dönüşüm konusu üzerinde durulmalı. (K5)
- ✓ Hak grev boykot gibi çevre etiği ve çevresel sorunlara yönelik bilinci kazanabileceğini düşünüyorum. Bu bilincin sadece öğrenciye değil topluma kazandırılması gerekiyor. Çevre eğitimi alan bireylerin farkındalık ve duyarlılıkları yüksek diyebilirim. (K13)

- ✓ Çevreye duyarlı olacaktır. Sonraki davranışlarında dikkatli olur sadece kendisi için değil de her insana bilinçli olmayı öğretecek su damlaları gibi daha geniş alana yayılacaktır.(K17)
- ✓ Birey, doğal kaynakların tüketici olarak üretim ve tüketim faaliyetleri ile ilgili eylemleri nedeniyle bozulan dünyanın bir parçası olduğunu bilir ve sorumluluk alabilme konusunda daha duyarlı olabilir. Çevrenin korunmasında ve bu çevrenin korunması için çevre değerlerinin korunmasında bencil bireylerin kişisel yararlarıyla toplumun çıkarları arasında bir denge kurulması için yaklaşımları ile ilgili arada bir denge sağlar. Kullandığı ürünler bile çevreye az zarar veren ürünler olur. Çevreye farklı perspektiften yaklaşır. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir sorunun aslında bizi de tüm insanlığını etkileyeceğini bilir. (20)
- ✓ Doğaya karşı yaşadığı alana karşı farkındalıkları olur çevreye karşı duyarlılıkları artar, çevre sorunları ile ilgili yapılan çalışmalara yönelir destekler. Doğayı ve çevreyi korumaya dair bilinç gelişir. Doğal kaynakların doğal çevrenin önemi öğrenilmiş ve kavranmış olur koruma ve kollama bilinci gelişir. (K23)

Erkek katılımcıların %44,44'ü çevre etiği eğitiminin çevreye duyarlılığı artıracağına inanmaktadır. Bu sonuç, çevre etiği eğitiminin bireylerin çevresel bilinçlerini ve sorumluluklarını artırabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda, katılımcıların %22,22'si çevre etiği eğitiminin canlılara saygısını artıracağını ifade etmektedir. Bu, eğitimin sadece çevreye değil, aynı zamanda doğal yaşamın korunmasına yönelik duyarlılığı da artırabileceğini göstermektedir. Bir diğer ilginç sonuç, katılımcıların %11,11'inin çevre etiği eğitiminin toplumu ve gelecek nesilleri olumlu etkileyeceğine inanmalarıdır. Bu, çevre etiği eğitiminin sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve geleceğe yönelik olumlu değişimlere katkı sağlayabileceği düşüncesini yansıtmaktadır. Ancak, katılımcıların %11,11'i eğitimin tek başına yeterli olmayacağını düşünmektedir, yani diğer faktörlerin de bu süreçte etkili olduğunu vurgulamaktadırlar.

Kadın katılımcıların %61,54'ü çevre etiği eğitiminin çevreye duyarlılığı artıracağına inandıklarını ifade etmektedir. Bu sonuç, çevre etiği eğitiminin bireylerin çevresel farkındalığını ve sorumluluklarını artırabileceği düşüncesini yansıtmaktadır. Ayrıca, katılımcıların %19,23'ü bu eğitimin canlılara saygıyı artıracağına inanmaktadır. Bu, çevre etiği eğitiminin sadece insan-çevre ilişkisine değil, aynı zamanda diğer canlı türlerine olan saygıyı da teşvik edebileceği düşüncesini yansıtmaktadır. Katılımcıların %15,38'i çevre etiği eğitiminin toplumu olumlu etkileyeceğine inanmaktadır. Bu sonuç, eğitimin toplumsal

düzeyde değişimlere katkı sağlayabileceği düşüncesini yansıtmaktadır. Ancak, sadece %3,85'lik bir kesim, bu eğitimin gelecek nesiller üzerinde olumlu etkiler yaratacağına inanmaktadır. Bu, çevre etiği eğitiminin uzun vadede gelecek kuşaklara yönelik olumlu değişiklikler sağlama potansiyelinin sınırlı olduğunu düşünen katılımcıların görüşlerini ifade etmektedir.

Yaş aralığına göre çevre etiği eğitiminin bireylerin tutum ve davranışları üzerindeki potansiyel etkilerine ilişkin görüşler şu şekildedir. 24-31 yaş arasındaki katılımcıların %62,50'si, bu eğitimin çevreye duyarlılığı artırabileceğine inanmaktadır. Benzer şekilde, 32-38 yaş aralığındaki katılımcıların %54,55'i ve 40-46 yaş aralığındaki katılımcıların %50'si bu görüşü paylaşmaktadır. Bu sonuç, çevre etiği eğitiminin çeşitli yaş gruplarında çevreye duyarlılığı artırma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, yaş grupları arasında canlılara saygıyı artırma konusundaki görüşlerde farklılıklar bulunmaktadır. 24-31 yaş arasındaki katılımcıların %18,75'i, bu eğitimin canlılara saygısı artıracağına inanmakta olup 32-38 yaş aralığındaki katılımcıların %18,18'i de aynı görüşü paylaşmaktadır. Ancak, 40-46 yaş aralığındaki katılımcılarda bu konudaki görüş paylaşılmamıştır. Toplumu olumlu etkileme konusundaki görüşler de yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. 24-31 yaş aralığındaki katılımcıların %12,50'si, 32-38 yaş aralığındaki katılımcıların %18,18'i ve 40-46 yaş aralığındaki katılımcıların %25'i bu eğitimin toplumu olumlu etkileyebileceğine inanmaktadır. Bununla birlikte, gelecek nesiller üzerinde olumlu etkiler yaratma konusundaki görüşler sınırlıdır. Katılımcıların çoğunluğu bu eğitimin gelecek nesilleri olumlu etkilemeyeceğini düşünmektedir.

4.8. Sürdürülebilirlik Konusunda Katılımcıların Görüşleri

Sürdürülebilirlik teması içerisinde görüşme formunun onuncu sorusu alt tema olarak belirlenmiştir.

S10. Çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe katkıları hakkında neler düşünüyorsunuz. Düşüncelerinizi söyleyebilir misiniz?

Ölçeğin onuncu sorusu olan çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi konusunda katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14 Çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi konusunda katılımcıların görüşleri

	Çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi	Katılımcılar	n
1	Tüm yaklaşımların olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum	K3, K4, K5, K6, K7, K9, K10, K11, K13, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K24	16
2	Katkısı olduğunu düşünmüyorum	K2, K12, K14, K15	4
3	Bilgim yok	K8, K23	2
4	Çevre merkezci yaklaşım sürdürülebilir	K22	1
5	İnsan merkezci yaklaşım dışındakiler sürdürülebilir	K1	1
Toplam			24

Tablo 14'e göre, çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi hakkında en yüksek orana sahip görüş tüm çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkısı olduğu yönündedir. Katılımcıların %16,7'sinin görüşü ise çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe katkısının olmadığı yönündedir. Konu hakkında bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

- ✓ İnsan merkezci yaklaşım dışında diğer yaklaşımların törpülenerek sürdürülebilir olacağını, insan merkezci yaklaşım çok tüketim odaklı üretim odaklı değil dolayısı ile sürdürülebilir olacağını düşünmüyorum. Çevre etiği yaklaşım ise diğerlerinden bir tık daha sürdürülebilir olur diye düşünüyorum. (K1)
- ✓ Çok fazla katkı sağladıklarını düşünmüyorum. Sadece kamu spotlarıyla bertaraf edilemez. Sadece sempatik görünmek adına bu faaliyetlerin gerçekleştiğini düşünüyorum. (K2)
- ✓ Hepsinin faydalı olduğunu düşünüyorum, sürdürebilirlik kavramı çok boyutlu, sürdürebilirliğe hepsinin katkısı olacağını düşünüyorum. (K3)
- ✓ Bu konu hakkında çalışma yapılıp yapmadığı hakkında çalışmam yok o yüzen bir bilgim ve fikrim yok. Çalışma yapılmış ise katkı sağlıyordur muhakkak. (K8)
- ✓ Bir katkısı olduğunu düşünmüyorum. Çevre etiğini sahip olmak için bir diğerine ve etrafındaki dünyaya saygıyı içselleştirmek önemlidir. Zaten çevreyi kapsayan anlamlı bulduğum cevabını verdiğim sorudaki yaklaşım olması gerekendir. Olması gereken ideali yansıtan yaklaşım dışındaki yaklaşımların faydası bir yana var olmaları dahi tartışılmalıdır. Tabi önerdiğim matematiksel geçmiş merkezli yaklaşımım yerdi de benim için ayrı. (K15)

- ✓ Özellikle çevre merkezli yaklaşım bence kesinlikle sürdürülebilir burada canlı cansız tüm varlıkların yaşamına saygı duyan onların varlığına saygı duyan bir yaklaşım olduğu için canlı ve cansız dengesin kurarak bazı şeyleri yapabileceğimiz konusunda bizleri çok güzel aydınlatır diye düşünüyorum ve çok da sürdürülebilir görünüyor bana ama insan merkezli yaklaşım kesinlikle çok pragmatist geldi bana onun devam ettirilebileceğini sanmıyorum. Canlı merkezli de olabilir ama sadece canlılar yok dünyada bence cansızlarda var o yüzden onun da pek sürdürülebileceğini sanmıyorum bir yerde tıkanacağını düşünüyorum gelecek merkezli yaklaşım aslında çok mantıklı geleceğimizi düşünerek ama diğer merkezlerle yaklaşımlarla paralel çalışırsa bir işe yarar diye düşünüyorum yani geleceğimizi düşünüyorsak canlı cansız demeden tüm varlıklarla bir arada yaşayabilmeli onlara zarar vermemeli doğayı doğanın kurallarına aykırı hareket etmemeliyiz diye düşünüyorum. Acı merkezli yani şöyle de sadece hayvanlar yok tabi ki hayvan haklarına saygılıyız onların yaşamasını istiyoruz soyları tükenmemeli çünkü her varlığın bir amacı var bu dünyada ama çok sığ kalıyor çevresel çevre merkezci yaklaşıma göre bence. Ben içlerinde en fazla çevre merkezli yaklaşımın geleceğinin olduğunu düşünüyorum onun sürdürülebileceğini düşünüyorum. (K22)
- ✓ Pek bilgim yok ama ayrıntılı bilgiye sahip değilim çünkü fikir beyan edemeyeceğim. (K23)

Erkek katılımcıların çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi hakkındaki görüşleri incelendiğinde, katılımcıların yarısı (%50) tüm çevre etiği yaklaşımlarının olumlu katkılar sağladığını düşünürken, diğer yarısı da aynı oranda (%50) bu yaklaşımların olumlu katkı sağlamadığını ifade etmektedir. Bilgi eksikliği nedeniyle görüş bildiren katılımcılar bulunmamaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirlik konusunda özel bir vurgu yapmış olan "Çevre merkezci yaklaşım sürdürülebilir" ve "İnsan merkezci yaklaşım dışındakiler sürdürülebilir" konularında katılımcı görüşleri belirtilmemiştir.

Kadın katılımcıların çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi hakkındaki görüşleri incelendiğinde, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%72,22), tüm çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkılar sağladığını düşünmektedir. Bu katılımcılar, çevre etiği yaklaşımlarının çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğin desteklenmesi açısından önemli olduğuna inanmaktadır. Ancak, bu görüşü paylaşmayanlar da bulunmaktadır. Katılımcıların sadece %5,56'sı bu yaklaşımların katkı sağlamadığını düşünmektedir. Ayrıca, bilgi eksikliği nedeniyle görüş bildiren katılımcılar da (%11,11)

mevcuttur. Bu katılımcılar, konu hakkında net bir görüş belirlememişlerdir. Ancak bazı katılımcıların "Çevre merkezci yaklaşımın sürdürülebilir" ve "İnsan merkezci yaklaşım dışındaki yaklaşımların sürdürülebilir" olduğunu belirttiklerini göstermektedir. Bu görüşler, çevre etiği yaklaşımlarının çeşitliliği ve sürdürülebilirlikle ilişkisini daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirme ihtiyacını vurgulamaktadır.

Farklı yaş aralıklarındaki katılımcıların çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi hakkındaki görüşleri incelendiğinde, genel olarak katılımcıların çoğunluğu tüm çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkılarda bulunduğunu düşünmektedir. 24-31 yaş aralığındaki katılımcıların %70'i, 32-38 yaş aralığındakilerin %75'i ve 40-46 yaş aralığındakilerin %33,33'ü tüm yaklaşımların olumlu katkılar sağladığını düşünmektedir. Bu sonuçlar, yaş aralığına bağlı olarak genel bir pozitif görüşün hâkim olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, katkısı olduğunu düşünmeyen katılımcılar da bulunmaktadır. 24-31 yaş aralığındaki katılımcıların %20'si, 32-38 yaş aralığındakilerin %12,50'si ve 40-46 yaş aralığındaki katılımcıların %33,33'ü çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamadığını belirtmektedir. Ayrıca, bilgi eksikliği nedeniyle görüş bildiren birkaç katılımcı da bulunmaktadır. Ancak, 40-46 yaş aralığındaki bir katılımcı "Çevre merkezci yaklaşımın sürdürülebilir" olduğunu düşünmektedir. Bu durum, yaş aralıkları arasında farklı görüşlerin olduğunu ve çevre etiği konusundaki bilincin yaşa bağlı olarak değişebileceğini düşündürebilir.

Katılımcılar çalışma durumu bakımından incelendiğinde, çalışan katılımcıların büyük bir kısmı (%64,29), tüm yaklaşımların çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkılar sağladığını düşünmektedir. Bu katılımcılar, çevre etiği yaklaşımlarının işyerlerinde sürdürülebilir uygulamalara destek verdiğine inanmaktadır. Buna karşılık, birkaç katılımcı (%14,29) katkısı olduğunu düşünmemektedir. Bu kişiler, çevre etiği yaklaşımlarının işlerinde olumlu bir etki yaratmadığını ifade etmektedir. Bir katılımcı ise (%7,14), bilgi eksikliği nedeniyle görüş bildirmiştir. Bu, çevre etiği konusunda daha fazla farkındalık yaratma ihtiyacını vurgulamaktadır. Genel olarak, çalışan katılımcılar tüm çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkılar sağladığını düşünmektedir.

Aktif olarak bir işte çalışmayan katılımcıların çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi hakkındaki görüşleri incelendiğinde, katılımcıların büyük bir kısmı (%70,00), tüm yaklaşımların çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkılar sağladığını düşünmektedir. Bu katılımcılar, çevre etiği yaklaşımlarının çalışma hayatlarında sürdürülebilir uygulamalara destek verdiğine inanmaktadır. Bazı katılımcılar (%20,00) katkısı olduğunu

düşünmemektedir. Bu kişiler, çevre etiği yaklaşımlarının işsizlik durumlarında olumlu bir etki yaratmadığını ifade etmektedir. Bir katılımcı ise (%10,00), bilgi eksikliği nedeniyle görüş bildirmiştir. Bu, çevre etiği konusunda daha fazla farkındalık yaratma ihtiyacını vurgulamaktadır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Öğretmen adaylarının çevre etiğine yönelik farkındalıklarının incelendiği bir tez çalışmasında, katılımcıların çevre etiği tanımına yönelik sonuçlar, çevrenin gelecek nesillerle paylaşılması, her varlığın değerli ve ahlaki olarak önemli olduğu, çevrenin korunmasının insan refahı için kritik olduğu gibi temel ilkelerin geniş ölçüde kabul edildiğini göstermektedir. Bu sonuç, katılımcıların çevre etiği kavramının anlamını ve önemini anladıklarını yansıtmaktadır (Özer, 2015). Kalkınma ve eğitim arasındaki ilişkide çevre etiğinin yerinin irdelendiği bir çalışmada, öğretmen adaylarının %63,33'ü çevre etiği kavramını duyduklarını ifade etmiştir. Bu sonuç, çevre etiği kavramının öğrenci adayları arasında genel olarak bilindiğini göstermektedir (Dursun, 2013). Öğretmenlerin çevre etiği farkındalık ve yaklaşımlarının incelendiği bir tez çalışmasında, katılımcıların çevre etiği tanımından elde ettikleri puanların ortalama değerine göre farkındalıklarının yüksek olduğu belirtilmiştir (Budak Ballı, 2020). Öğretmen adaylarının çevre etiği anlayışlarının analiz edildiği araştırmada, katılımcıların genellikle çevre etiğini ahlaki eylemler, saygı, koruma ve temizlikle ilişkilendirdiği gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar çevre etiğini felsefi bir perspektiften ele almanın önemini vurgulamışlardır. Özellikle koruyucu davranışlar ve çevrenin ahlaki değerine yönelik vurguların dikkate değer olduğu bildirilmiştir (Çiller, 2023). Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiği kavramı hakkındaki görüşlerinin incelenmesi sonucunda, en yüksek oranda belirtilen görüşlerin çevre bilinci ve duyarlılığı, çevreyi koruma ve çevreye duyulan saygı olduğu görülmektedir. Bu bulgu, katılımcıların çevrenin önemini fark ettiğini ve çevreyle ilgili sorunları çözmeye yönelik bir duyarlılık gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu görüşlerin yüksek oranda olması, çevre etiğine ilişkin değerlerin öğretmen adayları arasında yaygın olarak benimsendiğini ve çevreyle ilgili sorunlara karşı duyarlı bir eğitimci profili oluşturma potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir.

Bir tez çalışması kapsamında incelenen öğretmen adaylarının çevre etiği farkındalığı, çevre etiğinin ortaya çıkış nedenleri boyutunda ele alınmıştır. Bu boyutta, eğitim yoluyla ekoloji sorunlarının çözüme kavuşturulabileceği, tüm bireylerde ahlaki duyarlılığın mevcudiyetiyle çevre sorunlarının azalabileceği, doğal kaynakların korunarak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabileceği ve insan refahını gözeterek doğa ile uyumlu bir anlayışın öneminin öne çıktığı gözlenmiştir (Özer, 2015). Bir araştırma kapsamında mülkî idare

amirlerinin kırsal çevre etiği hakkındaki görüş ve düşünceleri incelenmiş, bu bağlamda Türkiye'de çevre sorunlarının ve çevre hukukunun yetersiz uygulanmasının, çevre etiğinin ortaya çıkmasına yol açtığı tespit edilmiştir (Mahmutoğlu, 2010). Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiğinin ortaya çıkışı hakkındaki görüşlerinin incelenmesi sonucunda, en yüksek oranda belirtilen görüşlerin çevre ile uyumlu yaşamın bilinmemesi, sanayi devrimi ve çevre sorunları yaşanması olduğu görülmektedir. Bu bulgu, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiğinin gelişimine katkıda bulunan önemli etmenleri fark ettiğini ve bu etmenlerin çevre bilincinin oluşmasında ve çevre etiğinin önemini kavramada önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, çevre ile uyumlu yaşamın bilinmemesi ve sanayi devriminin çevre sorunlarına yol açması gibi faktörlerin, çevre etiğine yönelik farkındalığın artmasında etkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiği konusunda daha bilinçli ve duyarlı bir yaklaşım sergileme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Öğretmen adaylarına çevre etiği ile eğitim arasındaki ilişkinin nasıl şekillendiğini ve bu ilişkinin çeşitli çevre etiği akımlarıyla nasıl örtüştüğünü değerlendirmelerini talep edildiği bir çalışmada, tüm öğretmen adaylarının çevre etiği ve eğitim arasındaki bağlantının göz ardı edilemez nitelikte olduğunu ifade ettikleri rapor edilmiştir. Ancak, bu ilişkiyi çevre etiği akımlarıyla yorumlayan katılımcıların 17 kişi ile sınırlı kaldığı bildirilmiştir (Dursun, 2023). Bu çalışmada, çevre etiğinin öğretilmesinin nedenleri arasında sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencileri tarafından en yüksek oranda kabul gören görüşler sırasıyla şunlardır: gelecek nesillere yaşanabilir çevre bırakmak, küçük yaşlarda bilinç kazandırmak, doğa ile uyumlu olmak, davranış değişikliği sağlamak ve çevre ahlakını öğretmek. Bu sonuçlar, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiğinin eğitim programlarına dahil edilmesinin önemini vurguladığını göstermektedir. Ayrıca, çalışmada belirtilen bir başka önemli bulgu, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çoğunluğunun (%58,33) eğitim programlarında çevre etiğine yeterli önem verilmediğini düşünmeleridir. Diğer yandan, %41,67'si çevre etiğine verilen önemi yeterli bulmamakla birlikte, geliştirilebilir olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlar, çevre etiğinin eğitim programlarında daha fazla vurgulanması ve geliştirilmesi gerektiğini öne süren önemli bir perspektifi yansıtmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiği konusundaki bu talepleri, gelecek nesillere daha bilinçli ve çevreye duyarlı bir yaklaşımın aktarılmasına katkıda bulunabilecek önemli bir fırsat sunmaktadır.

Kalkınma ve eğitim bağlamındaki etkileşimin çevre etiği ile analiz edildiği bir tez çalışmasında, katılımcıların özellikle antroposentrik, biyosentrik, ekosentrik ve fütürist

yaklaşımları kavramlarını yaygın olarak duydukları ifade edilmiştir (Dursun, 2023). Öğretmenlerin çevre etiği farkındalık ve yaklaşımlarının incelendiği bir tez çalışmasında, katılımcıların çevre ilişkilerinde insanın doğanın parçası olduğunu ve doğanın insan için değil, insanların doğa için vazgeçilmez olduğunu vurgulayarak doğa merkezli bir perspektif benimsedikleri rapor edilmiştir. Aynı zamanda, aşırı kaynak kullanımının önlenmesine dikkat çektikleri de belirtilmiştir (Budak Ballı, 2020). Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin büyük çoğunluğunun çevre etiği yaklaşımlarının tek bir çatı altında toplandığı görüşünü benimsediği gözlenmektedir. Birden fazla çevre etiği yaklaşımını oluşturan unsurlar hakkında en yüksek oranda kabul gören görüşler sırasıyla şunlardır: insanların farklı düşünce yapıları, dönemin ihtiyaçlarının farklılığı, etkilenen yapıların farklılığı ve çevre etiğinin çok boyutlu yapısı. Bu sonuçlar, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiği yaklaşımlarını birleştiren ortak noktaları anlamada dikkatli ve açık bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Çevre etiği yaklaşımlarının ortak noktası olarak sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin %41,66'sının canlı merkezci, %16,66'sının ise çevre merkezci yaklaşım olduğu görüşündedir. Katılımcıların %21,6'sının ise bu konuda fikir beyan etmemiş olmaları, çevre etiği konusunda farklı düşüncelere sahip sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin varlığını göstermektedir. Çevre etiği konusunda farklı yaklaşımların ve görüşlerin bulunması, sosyal bilgiler öğretmenliği yüksek lisans öğrencilerinin eğitim süreçlerinde bu çeşitliliği anlama ve çevre etiğini öğrencilere aktarırken esnek bir yaklaşım sergilemelerini gerektirebilir.

Kalkınma ve eğitim bağlamında çevre etiği etkileşimi üzerine yapılan bir araştırmada, katılımcıların yakın hissettikleri çevre etiği yaklaşımı sorusuna tüm katılımcıların yanıt verdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı tek bir yaklaşımı tercih ederken, diğerleri birden fazla yaklaşımı kendilerine yakın hissettiklerini dile getirmiştir. Araştırmada öne çıkan sonuç, öğretmen adaylarının en çok sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını kendilerine yakın hissettiğidir. Bu tercihin, öğretmen adaylarının aldıkları dersin etkisi veya sürdürülebilirlik yaklaşımının amaçlarına duydukları yakınlıktan kaynaklandığı belirtilmiştir (Dursun, 2023). Bu çalışmada, katılımcılardan %33,34'ü canlı merkezci, %29,16'sı çevre merkezci, %12,5'i çevre ve canlı merkezci ve %12,5'i gelecekçi yaklaşımı benimsediklerini bildirmiştir. Bu sonuçlar, katılımcıların çevre etiği konusunda çeşitli perspektiflere sahip olduğunu ve çevreye yönelik farklı değerler ve öncelikler taşıdıklarını göstermektedir. Özellikle canlı merkezci ve çevre merkezci yaklaşımların daha yüksek oranda tercih edilmesi, katılımcıların insan ve doğanın bir bütün olarak ele alınmasına ve çevrenin korunmasına önem verdiğini göstermektedir. Katılımcıların %12,5'inin görüş bildirmemiş olması, çevre etiği

yaklaşımlarına ilişkin belirgin bir tercihte bulunamamış veya düşüncelerini açıkça ifade etmekten kaçınmış olabileceğini göstermektedir. Bu durum, çevre etiği konusunun karmaşık ve çok boyutlu olması nedeniyle bazı katılımcıların belirli bir yaklaşımı net bir şekilde benimsemekte zorlanabileceğini düşündürebilir.

Öğretmen adaylarının çevre etiği algısının analiz edildiği bir araştırmada, katılımcılara yöneltilen "Çevre etiğine uygun davrandığınızı düşünüyor musunuz?" sorusu incelenmiştir. Bulgular, katılımcıların çoğunluğunun olumlu cevap verdiğini ve çevre etiğine uygun davrandıklarını düşündüklerini göstermektedir. Katılımcılar, çevreyi temiz tutma ve çöp atmama gibi davranışlara özellikle özen gösterdiklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar ise olumsuz cevaplar vererek kısmi uygun davranışlar sergilediklerini belirtmiştir. Bu sonuçlar, katılımcıların özeleştiri yapma ve çevre etiği konusundaki farkındalıklarını gösterme eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır (Çiller, 2023). Bu çalışmada, çevre etiği eğitiminin bireylerin tutum ve davranışlarına olan etkisi incelenmiş ve katılımcıların tercihleri değerlendirilmiştir. En yüksek oranda kabul gören görüş, çevre etiği eğitiminin çevreye olan duyarlılığı artıracağı yönündedir. Bu sonuç, çevre etiği eğitiminin bireylerin çevre ile ilgili farkındalığını ve hassasiyetini artırma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Diğer görüşler sırasıyla, çevre etiği eğitiminin canlılara saygının artmasına, toplumu ve gelecek nesilleri olumlu yönde etkilemesine katkı sağlayacağı yönündedir. Bu sonuçlar, çevre etiği eğitiminin sadece bireylerin çevreye yönelik tutum ve davranışlarını değil, aynı zamanda insanlara ve diğer canlılara olan saygıyı artırarak toplumsal etki ve gelecek nesiller için olumlu etkiler yaratabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, çevre etiği eğitiminin önemine işaret ederek, bireylerin ve toplumun çevreye olan duyarlılığını artırmanın uzun vadeli etkilerine vurgu yapmaktadır. Ayrıca, gelecek nesillerin de çevre konusunda daha bilinçli ve sorumlu bir yaklaşım sergilemesine katkı sağlayarak, sürdürülebilir bir çevre için çabaların önemini vurgulamaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik için yüksek oranda kabul gören görüş, tüm çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkı sağladığı yönündedir. Bu sonuç, çevre etiği yaklaşımlarının çevrenin sürdürülebilirliği için önemli ve olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Ancak, katılımcıların %16,7'sinin çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe katkısının olmadığı yönündeki görüşleri dikkat çekicidir. Bu farklı görüşler, çevre etiği konusunun karmaşıklığını ve çevresel sürdürülebilirliği etkileme sürecinin çeşitli faktörlerle şekillendiğini göstermektedir. Çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe katkısının tartışıldığı bu bulgular, çevre etiği konusunda farklı bakış açılarının ve değerlendirmelerin mevcut olduğunu vurgulamaktadır. Bu çeşitlilik, çevre etiği

eğitimi ve farkındalığı geliştirmenin önemini vurgulayarak, çevresel sürdürülebilirliğe yönelik daha etkili çözümlerin bulunması için daha fazla araştırma ve çaba gerektiğini göstermektedir. Çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisini anlamak ve optimize etmek, gelecek nesillerin yaşanabilir bir çevre mirasına sahip olmaları için kritik bir öneme sahiptir.

5.2. Sonuç

Katılımcıların çevre etiği konusundaki görüşlerine dair yapılan analiz, belirli temaların öne çıktığını göstermektedir. İlk olarak, en baskın görüşler arasında çevre bilinci ve duyarlılığı, çevreyi koruma ve çevreye duyulan saygının yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. Bu temalar, katılımcıların çevre etiği kavramını anlamlı bulduğunu ve çevreye dair önemli değerlere sahip olduklarını yansıtmaktadır.

Yüksek lisans öğrencilerinin çevre etiğinin ortaya çıkışı hakkındaki görüşleri incelendiğinde ise, çevre ile uyumlu yaşamın bilinmemesi, sanayi devrimi ve çevre sorunlarının yaşanması gibi temaların öne çıktığı görülmektedir. Bu sonuçlar, bu öğrenci grubunun çevre etiğinin tarihini ve ortaya çıkışını daha detaylı bir şekilde anlamak istediklerini göstermektedir.

Çevre etiğinin öğretilmesi nedenlerine gelindiğinde ise, en yüksek oranlı görüşlerin gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakma, küçük yaşlarda çevre bilincini oluşturma, doğayla uyumlu yaşama, davranış değişikliği sağlama ve çevre ahlakını öğretme şeklinde sıralandığı gözlemlenmektedir.

Eğitim programlarında çevre etiğine verilen önem konusunda katılımcıların görüşleri incelendiğinde, katılımcıların %58,33'ünün bu önemi yeterli bulmadığını, %41,67'sinin ise daha geliştirilebileceğini belirttikleri görülmektedir. Bu sonuçlar, eğitim programlarında çevre etiğine daha fazla vurgu yapılması gerektiği yönündeki görüşleri yansıtmaktadır.

Katılımcıların çevre etiği yaklaşımlarını ve bu yaklaşımların ayırt edici özelliklerini değerlendirdiklerinde, insanların farklı düşünce yapıları, dönemin ihtiyaçlarının farklılığı, etkilenen yapıların farklılığı ve çevre etiğinin çok boyutlu yapısının öne çıkan unsurlar olduğu görülmektedir.

Son olarak, çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe etkisi konusunda katılımcıların görüşleri incelendiğinde, tüm çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe olumlu katkı sağlayacağı görüşü genel olarak baskındır. Ancak, bu konuda katılımcıların %16,7'sinin çevre etiği yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe katkısının olmadığını düşündüğü de gözlemlenmektedir. Bu sonuçlar, çevre etiği yaklaşımlarının sürdürülebilirliğe etkisinin karmaşık ve tartışmalı bir konu olduğunu işaret etmektedir.

5.3. Öneriler

Araştırma sonuçlarına dayanarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- ✓ **Üniversite Müfredatlarına Çevre Etiği Entegrasyonu:** Araştırmada belirgin hale gelen bir husus, katılımcıların genel olarak üniversite eğitimlerinde çevre etiğine yetersiz bir önem verildiği görüşüdür. Bu bağlamda, üniversiteler çevre etiğini disiplinler arası bir yaklaşımla müfredatlarına dahil edebilir. Bu, öğrencilere çevresel etik değerleri ve etik sorumlulukları hakkında daha geniş bir perspektif sunabilir.
- ✓ **Farklı Çevre Etiği Yaklaşımlarının Kavranması:** Bulgular, katılımcıların çevre etiği yaklaşımlarının farklı odak noktalarını takdir ettiklerini göstermektedir. Eğitim programları, öğrencilere çeşitli çevre etiği yaklaşımlarını sunarak ve bunların teorik temellerini anlatarak öğrencilerin analitik düşünme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.
- ✓ **Çevre Etiği Eğitiminin Temel Eğitim Seviyelerine Yayılması:** Araştırmada belirtilenlere ek olarak, eğitim programlarının çevre etiği dersleri, özellikle ilkokul ve ortaokul seviyelerine yayılabilir. Erken yaşlarda çevre etiği eğitimi, çocuklarda çevre bilinci oluşturmanın yanı sıra etik değerleri ve sürdürülebilir yaşam tarzını benimsemeyi teşvik edebilir.
- ✓ **Çevresel Sürdürülebilirlik Kavramının Derinlemesine İncelenmesi:** Çevresel sürdürülebilirlik, çevre etiği yaklaşımları açısından önemli bir konudur. Bu noktada, eğitim programları, çevresel sürdürülebilirlik ilkesinin çeşitli yönlerini ve pratik uygulamalarını ele alarak öğrencilere geniş bir anlayış kazandırabilir.
- ✓ **Toplumsal Farkındalığın Artırılması İçin İş Birlikleri:** Eğitim kurumları, medya, sivil toplum kuruluşları ve hükümetler iş birliği yaparak çevre etiği ve sürdürülebilirlik konularını toplum genelinde daha fazla gündeme getirebilir. Seminerler, konferanslar ve kampanyalar gibi etkinlikler aracılığıyla toplumsal farkındalık artırılabilir ve çevre etiği değerlerinin benimsenmesi teşvik edilebilir.

KAYNAKÇA

Aftab, J., Abid, N., Sarwar, H. ve Veneziani, M. (2019). Environmental ethics, green innovation, and sustainable performance: Exploring the role of environmental leadership and environmental strategy, Journal of Cleaner Production, 378, 134639. doi: https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.134639

Ahmad, N. B. (2019). Faith-Based Approaches to Ecological Harmony and Environmental Protection. Rutgers Race & The Law Review, 21 (1), 1-20. Erişim adresi: https://lawpublications.barry.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1203&context=facultyscholarship

Akman Dömbekci, H. ve Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(Özel Sayı 2), 141-160. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2864475

Aksoy, M. (2023). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre etiği farkındalıklarının ve çevresel davranış durumlarının belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Alkayış, A. (2020). Çevre ve etik ilişkisinin eğitim felsefesi bakımından sorunsallaştırılması. Bingöl Araştırmaları Dergisi, 7(1), 75-98. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1438068

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Aydın, M. (2013). John Stuart Mill'in faydacı ahlâkı. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15(28), 143-167. doi: https://doi.org/10.17335/sakaifd.219829

Baki, B. ve Cengiz, E. (2002). Toplam kalite çevre yönetimi. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(1), 153-175. Erişim adresi: https://uludag.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/genel-dokuman/2002_1/m_9.pdf

Budak Ballı, S. (2020). *Biyoloji öğretmenlerinin çevre etiği yaklaşımlarının ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Bülbül, S. (2013). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre etiği algıları üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, F. ve Demirel, F. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çelik, M. A. ve Gülersoy, A. E. (2016). Kaos ortamında (çağında) mekân-insan etkileşimine bütüncül bir bakış: Ekolojik toplum paradigması. FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 22, 163-183. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/804210

Çetin, O. (2005). Ekofeminizm: Kadın-Doğa İlişkisi ve Ataerkillik. Sosyoekonomi, 1(1), 61-76. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/197575

Çiller, N. (2023). *Öğretmen adaylarının çevre etiği bilişsel yapılarının ve alternatif kavramlarının belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Çobanoğlu, S. (2022). Halkbilimsel metaetik kuram ve bir ideoloji olarak Dede Korkut Kitabı'nın "verdiği sözü tutmamak olumsuz etik değeri" bağlamında metaetiksel çözümlemesi. Motif Akademi Halk Bilimleri Dergisi, 37(18), 54-71. Erişim adresi: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1050865

Çotul, A. (2019). İş etiğinin kurumsallaşmasının işletmeler açısından önemi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(3), 81-88. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/678282

DesJardins, J. R. (2006). Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş, Çeviren: Ruşen Keleş, Ankara: İmge Kitabevi.

Dikicigil, Ö. ve Gülersoy, A. E. (2020). Social studies pre-service teachers' awareness of environmental ethics, İlköğretim Online, 15, 1579-1591. doi: https://doi.org/10.17051/ilkonline.2020.734482

Dursun, E. (2023). *Kalkınma/Eğitim ilişkileri çerçevesinde çevre etiği yaklaşımlarının değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Eryılmaz, E. (2016). Uygulamalı etik: Seküler ve faydacı yaklaşım. İş Ahlakı Dergisi, 9(1), 155-157. Erişim adresi: http://isahlakidergisi.com/content/6-sayilar/17-9-cilt-1-sayi/d0057/eryilmaz.pdf

Ezer, A. I. (2022). Çevre Etiği Bağlamında Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Büyüme:

Garrard, G. (2016). Ekoeleştiri-Ekoloji ve Çevre Üzerine Kültürel Tartışmalar, Çeviren: Ertuğrul Genç, İstanbul: Kolektif Kitap.

Gerçek, C. (2016). Üniversite öğrencilerinin çevre etiğine yönelik algıları. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15(59), 1100-1107. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/229743

Gülersoy, A. E. (2022, Ekim). *Altıncı yok oluş eşiğinde çevresel bilincin (farkındalığın) dört düzeyine genel bir bakış.* 4. Coğrafya Eğitimi Kongresi, UCEK. 423-434. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/367555405_Altinci_Yok_Olus_Esiginde_Cevresel_Bilincin_Farkindaligin_Dort_Duzeyine_Genel_Bir_Bakis_An_Overview_of_The_Four_Levels_of_Environmental_Consciousness_Awareness_at_The_Threshold_of_Sixth_Extinction?enrichId=rgreq-33d2ac237b6f74c63b5f650cea5da83b-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzM2NzU1NTQwNTtBUzoxMTQzMTI4MTExNTg0NjE3NUAxNjc1MTI1OTIwNTMy&el=1_x_2&_esc=publicationCoverPdf

Gülersoy, A. E., Dülger, İ., Dursun, E., Ay, D. ve Duyal, D. (2020). Nasıl bir çevre eğitimi? Çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde bazı öneriler. Turkish Studies, 15(5), 2357-2398. doi: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44074

Gülersoy, A. E., Gümüş, N., Özkan, R., Koçak, R. E., Civil, H. ve Aydemir, H. (2022). Çevre eğitiminde okul proje uygulamalarının yeri ve önemi: 26 Ağustos Ortaokulu (Konak, İzmir) örneği. Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies, 15(90), 325-346. doi: http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.63049

Gümüş, N., Gülersoy, A. E. ve Avcı, G. (2017). Arazi kullanım bilincinin üniversite öğrencileri açısından değerlendirilmesi. The Journal of Academic Social Science Studies, 3(56), 351-367. doi: http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7006

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hayır Kanat, M. (2020). Öğretmen adaylarının kent doğası farkındalığı üzerinde çevre eğitimi dersinin etkisi. Türkiye Eğitim Dergisi, 5(2), 346-364. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1398861

İlhan, D. (2013). Türkiye'de benimsenen çevre etiği yaklaşımları: Gönüllü çevre kuruluşları örneği (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Karabulut, Ü. (2022). İnsan hakları perspektifinden göç ve mültecilik: 1951 mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi karşılaştırması. Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(2), 903-924. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2878048

Karaca, C. (2007). Çevre, İnsan ve etik çerçevesinde çevre sorunlarına ve çözümlerine yönelik yaklaşımlar. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 11(1), 1-19. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuiibfd/issue/4155/54500

Karahan, S., Uca, S. ve Güdük, T. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme türleri ve görüşme tekniklerinin uygulanma süreci. Nitel Sosyal Bilimler, 4(1), 78-101. doi: https://doi.org/10.47105/nsb.1118399

Karakuş, G. ve Çimen, O. (2020). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik etik yaklaşımlarının incelenmesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40(2), 411-435. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/gefad/issue/56462/745507

Kasalak, M. A., Yurcu, G. ve Akıncı, Z. (2018). Üniversite öğrencilerinin ekosentrik, antroposentrik ve çevreye yönelik antipatik tutumlarının değerlendirilmesi: Akdeniz Üniversitesi İİBF Örneği. Journal of Tourism Intelligence and Smartness, 1(2), 24-33. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/609834

Kayaer, M. (2013). Çevre ve Etik Yaklaşımlar. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1(2), 63-76. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1025381

Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). Çevrebilim. Ankara: İmge Kitabevi.

Kerkez, M. ve Erci, B. (2021). Birinci basamakta çalışan sağlık personelinin çevre etiği farkındalığı ve çevre sorunlarına yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Bingöl Üniversitesi Sağlık Dergisi, 2(2), 83-92. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/bingolsaglik/issue/67782/975587

Kılıç, S. (2008). Çevre Etiği Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları. Ankara: Orion Kitabevi.

Kirac, T. O., Yildiz, M. and Cobanoglu, N. (2012). Role of the news in the education of environmental ethics: A Critical approach. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 47, 938-942. doi: https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.760

Kiziroğlu, İ. (2023). Çevre eğitimi ve çevre bilinci. Tabiat ve İnsan, 2(193), 5-17. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2953602

Koçak, A. ve Arun, Ö. (2013). İçerik analizi çalışmalarında örneklem sorunu. Selçuk İletişim, 4(3), 21-28. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/177956

Küçükoğlu, M. T. (2012). Etik değerler ve etiğin kurumsallaşması. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 4(1), 177-185. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/85269

Lewry, C., Tsai, G. and Lombrozo, T. (2023). Are ethical explanations explanatory? Meta-ethical beliefs shape judgments about explanations for social change. Ethical Explanations. doi: https://doi.org/10.31234/osf.io/36e58

Mahmutoğlu, A. (2010). Türkiye'de kırsal çevre etiği konusunda mülki idare amirlerinin görüşleri, Türk İdare Dergisi, 468, 103-130. Erişim adresi: http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar(2)/2001-2025/2010/Eylul/abdulkadir-mahmutoglu.pdf

Mantatov, V. and Mantatova, L. (2015). Philosophical underpinnings of environmental ethics: Theory of responsibility by Hans Jonas. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 214, 1055-1061. doi: https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.704

Maviş, V. (2016). Yapıcı adalet yaklaşımı olarak hakikat komisyonları. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(2), 349-392. doi: https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001815

Merchant, C. (1992). Radical Ecology: The Search for a Livable World. New York: Routledge.

Meriam, S. B. (2013). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber. (Çev. Ed. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Metz, T. (2021). Environmental Ethics, A Relational Moral Theory: African Ethics in and beyond the Continent, Online, 147-181. doi: https://doi.org/10.1093/oso/9780198748960.003.0008

Mihailov, N. ve Sakelarieva, L. (2022). Good and Justice in the Context of Environmental Ethics, Studia Ecologiae Et Bioethicae, 20(1), 5–13. doi: https://doi.org/10.21697/seb.2022.03

Miles, M, B. and Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. Thousand Oaks, CA: Sage.

Mısırlı, Ö. (2016). *Öğretmen adaylarının sosyal medyadaki etik davranışlara ilişkin görüşlerinin incelenmesi: Eskişehir ili örneği* (Doktora Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Muşlu Kaygısız, G., Benzer, E., ve Dilek Eren, C. (2019). Aktif öğrenmeye dayalı etkinliklerin okul öncesi öğretmen adaylarının çevre etiği farkındalığı, çevre davranışı ve çevre eğitimine ilişkin özyeterliklerine etkisi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 50(50), 125-141. doi: https://doi.org/10.15285/maruaebd.542612

Neuman, W. L. (2012). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. İstanbul: Yayın Odası.

Özdemir, O. (2016). Ekolojik Okuryazarlık ve Çevre Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özer, F. (2015). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre etiğine yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Özer, N. ve Keleş, Ö. (2016). Çevre etiği farkındalık ölçeği geliştirme çalışması. Fen Eğitimi ve Araştırmaları Derneği Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi, 4(1), 47-64. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2581362

Punch, K. F. (2005). Sosyal Araştırmalara Giriş, (Çev.) Bayrak D., Arslan H. B. ve Z. Akyüz, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Rajesh, K. ve Rajasekaran, V. (2019). Environmental Ethics: Anthropocentric Chauvinism as Seen in Western Ethical Theories, International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering, 8(6S4), 1385-1389. doi: https://doi.org/10.35940/ijitee.F1280.0486S419

Reed, P. G. (2023). Normative ethical theorizing. Nursing Science Quarterly, 36(3), 246-249. doi: https://doi.org/10.1177/08943184231169749

Saka M. (2016). Öğretmen adaylarının çevre etiği yaklaşımlarının yordayıcısı olarak eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. Sakarya University Journal of Education, 6(3), 100-115. doi: https://doi.org/10.19126/suje.220185

Serafimova, S. (2023). Challenging the capability approach in the context of environmental, ecological and multispecies justice. Journal for Human-Animal Studies, 9, 82-99. doi: https://doi.org/10.23984/fjhas.121735

Singh, S. K., Chen, J., Giudice, M. D. and El-Kassar, A. N. (2019). Environmental ethics, environmental performance, and competitive advantage: Role of environmental training, Technological Forecasting and Social Change, 146, 203-211. doi: https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.05.032

Sönmez, D. (2018). *Farklı fakültelerde öğrenim gören yükseköğretim öğrencilerinin çevre etiği farkındalık düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Tekiroğlu, A. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Turan, S. (2009). *Eleştirel düşünme becerilerini temel alan biyoloji dersinin ortaöğretim öğrencilerinin ekolojik etik yaklaşımlarına etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Üzümcü, Ö. ve Vural, Ö. F. (2016). Nitel araştırma yöntemine sahip tezlerin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 32, 327-340. doi: https://doi.org/10.16992/ASOS.1342

Wienhues, A. (2022). Looking through the microscope: Microbes as a challenge for theorising biocentrism within environmental ethics. Endeavour, 46(1-2), 100819. doi: https://doi.org/10.1016/j.endeavour.2022.100819

Yağanak, E. ve Önkal, G. (2005). Çevre Etiği. In. Cevizci, A. (Ed.). Felsefe Ansiklopedisi. Ankara: Babil Yayınları.

Yalın Uçar, M. (2012). Öğretmenlik uygulamasına ilişkin durum çalışması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(4), 2637 - 2660. Erişim adresi: https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/140292/ogretmenlik-uygulamasina-iliskin-durum-calismasi

Yazgan, Ç. Ü. (2010). Tarihi süreçte toplum-çevre ilişkileri ve çevre sorunlarının ortaya çıkışı. Humanities Sciences, 5(2), 227-244. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsahuman/issue/19935/213343

Yıldırım, A. E. ve Çobanoğlu, N. (2009). Biyoetik bir miras: Geleneksel yerleşim biçimlerinde biyoetik değerler. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 97-126. doi: https://doi.org/10.1501/sbeder_0000000005

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Hazan BURKAN AKYOL		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı			
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	DEÜ	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	
Tez Başlığı	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Öğrencilerinin Çevre Etiği Yaklaşımlarının İncelenmesi		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY		
Akademik Eserler (Makale, kitap, kitap bölümü, bildiri, poster, sergi, konser vb. eserlerden kaynakça yazım kurallarına göre en fazla 10 eser yazılmalıdır.) Tezden üretilen yayınlar * ile işaretlenmelidir.			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

ETİK İZİN

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

Sayı : E-87347630-659-657562 11.07.2023
Konu : Etik Kurul İzni- Hazan BURKAN AKYOL

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 22/06/2023 tarih ve 642544 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınız ile bildirilen başvuru, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 04/07/2023 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve toplantıda alınan 5 sayılı karar ile Hazan BURKAN AKYOL'un, ***"Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı Öğrencilerinin Çevre Etiği Yaklaşımları Hakkındaki Düşüncelerinin İncelenmesi."*** başlıklı çalışmasının etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamımızca onaylanmıştır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 627E6524-86A4-4636-B102-87C160C8E0C8 Doğrulama Adresi: https://turkiye.gov.tr/dokuz-eylul-universitesi-ebys
Adres: Kültür Mahallesi, Cumhuriyet Blv No:144, 35220 Konak/İzmir
KEP Adresi : dokuzeyluluniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için:Gülcan TOPÇU
Sürekli İşçi
Telefon No:(232) 4

EK-1 GÖRÜŞME SORULARI

1- Çevre Etiği kavramı sizlere neler çağrıştırıyor. Kısaca açıklar mısınız?

2-Sizce Çevre Etiğinin Ortaya çıkmasında hangi faktörler rol oynamıştır?

3- Sizce Çevre Etiği neden öğretilmelidir?

4- Aşağıda verilen ve çalışmamızda ele alınması planlanan çevre etiği yaklaşımlarından sizin için en anlamlısı hangisidir. Açıklayabilir misiniz?

-İnsan merkezci yaklaşım (antroposentrik)

-Çevre merkezci yaklaşım (ekosentrik/bütüncül/holistik)

-Canlı merkezci yaklaşım (biyosentrik)

-Acı merkezci yaklaşım

-Gelecekçi yaklaşım (fütürist)

Bunun Sebebi nedir?

5- Çevre Etiği konusunda yeni bir yaklaşım geliştirecek olsanız başlangıç içeriğiniz ne olurdu?

6- Çevre Etiği Yaklaşımlarını birden fazla kılan unsurlar neler olabilir?

7- Çevre Etiği Yaklaşımlarını birbirine benzer ve ayırt edici özellikleri neler olabilir. Açıklayabilir misiniz?

8- Çevre etiğine dair eğitim alan bir bireyin tutum ve davranışlarında nasıl değişimler gözlenebilir?

9- Ülkemizdeki eğitim programlarını genel olarak düşündüğünüzde çevre etiğine yeteri kadar önem verildiğini düşünüyor musunuz, nedenini kısaca açıklar mısınız?

10- Çevre Etiği Yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe katkıları hakkında neler düşünüyorsunuz. Düşüncelerinizi söyleyebilir misiniz?

10- Çevre Etiği Yaklaşımlarının çevresel sürdürülebilirliğe katkıları hakkında neler düşünüyorsunuz. Düşüncelerinizi söyleyebilir misiniz.?

